

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі проаналізовано етнографічні записи українських та зарубіжних дослідників. Простежено народознавчі записи місцевої інтелігенції Покуття, а також узагальнено народознавчий спадок українських дослідників, які завдяки своїй діяльності сприяли розвитку вивчення матеріальної культури населення Покуття кінця ХІХ – початку ХХ століття.

З'ясовується специфіка інтер'єру житла та художні особливості вишивки, народного ансамблю. Інтер'єр покутського житла характеризувався певним набором предметів, їх розташуванням, а також системою опалення та освітлення. Розглядається народне вбрання Покуття, а саме мотиви, особливості орнаменту та крою жіночого та чоловічого одягу на прикладі експонатів музею.

Висвітлюється теоретико-методологічні проблемам застосування компетентісно – орієнтованої методики навчання історії в основній школі. Викладено теоретичні засади, що характеризують компетентісно орієнтований підхід у школі, описано хронологічну, просторову, логічну, інформаційну й аксіологічну та етнологічну компетентності. А також висвітлено структуру та методику народознавчих уроків.

Ключові слова: Покуття, етнографічні дослідження, інтер'єр, стіл, постіль, піч, мисник, полиця, вишивка, орнамент, художні особливості, компетентістний підхід, методика.

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра етнології і археології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«Теоретико – методологічні засади використання елементів матеріальної культури на уроках народознавства (на прикладі населення Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.)»

Виконала: студентка ІІ курсу,
групи СОІз – 2м
напрямку підготовки (спеціальності)
– 014 «Середня освіта (історія)»

Підлипчак Анна Юріївна

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент
кафедри етнології і археології

Солонець Ірина Федорівна

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент
кафедри етнології і археології

Боян – Гладка Світлана Петрівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НАСЕЛЕННЯ ПОКУТТЯ	7
РОЗДІЛ II. НАРОДОЗНАВСТВО ПОКУТТЯ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	
2.1. Народнознавчі особливості інтер'єру житла Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.	28
2.2. Народнознавство в покутському народному одязі кінця ХІХ – початку ХХ ст.....	41
РОЗДІЛ III. ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ НАРОДОЗНАВСТВА.....	55
РОЗДІЛ IV. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ НАРОДОЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ У ШКОЛІ.....	70
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що використання елементів народної культури Покуття на народознавчих уроках досі потребує наукового виявлення, вивчення теоретико – методогічних засад та їх особливостей. Головними ознаками культури Покуття є поєднання традицій, побуту, одягу, фольклору, образотворчого та декоративного мистецтва. Вивчення та дослідження етнокультурної спадщини дасть змогу краще розуміти тенденції розвитку матеріальної культури краю. Один з чинників, що дає змогу зберегти етнокультурну спадщину будь якого народу є його цілісне етнографічне дослідження. В етнографічних працях та джерелах автори яскраво описують автентичність населення Покуття в кінці XIX – першій половині XX ст. А також є багато описів матеріальної спадщини, яку можна використовувати на уроках народознавства, зокрема окреслюється народна ноша, традиційна архітектура та інтер'єр, звичаї та традиції.

Важливе місце посідає становлення автентичної культури на Покутті. Насамперед народознавство Покуття кінця XIX – першої половини XX ст.: інтер'єр житла та обряди і вірування, фольклор. При вивченні на уроках такий матеріал дає змогу учням краще зрозуміти найбільш характерні національно – культурні, духовні, матеріальні та соціальні особливості етнографічного регіону. Житло оформляли з особливою старанністю, бо вірили, в його захист. Тому важливо вивчати, як змінювався побут та звичаї, а з ним і інтер'єр житла. Також у повсякденному житті важливим було вишивка як і інтер'єрі житла так і в народному покутському одязі.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що використання елементів матеріальної культури Покуття на народознавчих уроках чи виховних заходах сприяє збереженню етнокультурної спадщини і має позитивний вплив на розвиток нації.

Об'єкт дипломної роботи є теоретико – методологічні засади використання елементів матеріальної культури на уроках народознавства (на прикладі Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.).

Предметом дипломної роботи є особливості культури Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., його еволюція під впливом різних соціально – культурних процесів. А також використання методики вивчення його на уроках народознавства.

Мета дипломної роботи полягає у вивченні та дослідженні

Виходячи з поставленої мети автором дипломної роботи поставлені наступні **завдання**:

- дослідити історіографію матеріальної культури населення Покуття;
- вивчити народознавство Покуття в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.;
- проаналізувати використання компетентісного підходу на уроках народознавства;
- охарактеризувати методику використання народознавчих матеріалів в школі.

Хронологічні межі дипломної роботи охоплюють кінець ХІХ – початок ХХ ст. Нижня межа дослідження становить кінець ХІХ ст., який характеризується початком наукового дослідження етнографії та фольклористики Покуття, в яких важливу роль мало Наукове Товариство імені Шевченка. Верхня межа дослідження – початок ХХ ст. – час відродження та популяризації народної культури покутян в період відновлення незалежності нашої держави.

Територіальні межі дипломної роботи охоплюють історико – етнографічний регіон Покуття. За дослідником М. Паньківим Покуття – це територія середнього Придністров'я до річки Бистриці, що на заході та межує з Гуцульщиною [30]. Сьогодні можна виділити кілька районів, що охоплює

Покуття, а саме: Снятинський, Городнківський, північ Коломийського, Тлумацький та північ Тисминецького.

Стан наукової розробки. Важливу роль у дослідженні культури Покуття відіграють праці Ф. Вовка [40], О. Воропая [43], Д. Гевко[44], О. Косміної [54], Ю. Мельничук [62], Х. Нагорняк [63], М. Паньківа [66 – 68].

Особливо можна відмітити працю О. Косміної «Традиційне вбрання українців. Т. II: Полісся. Карпати», в яких автор аналізує матеріали, які використовувалися для пошиття компонентів народного жіночого та чоловічого вбрання, техніки, які для цього застосовувались, та конструктивні вирішення, їм притаманні.

Також можна виділити статтю Р. Радовича «Інтер'єр Покутського житла (друга половина XIX – початок XX ст.)», в якій дослідник висвітлює локальні особливості облаштування житла. Інтер'єр покутської оселі, для якого є характерним своє розміщення предметів, а також висвітлюється система опалення та освітлення.

Методологія дослідження – це низка загальних принципів історичного процесу, зокрема: комплексності, історизму, систематичності дослідження та наукової об'єктивності. Під час даного дослідження використовувалися як загальнонаукові методи (синтез і аналіз) так і спеціальні, а саме: історико – статистичний, системно – структурний, проблемно – хронологічний.

Практичне застосування даної дипломної роботи полягає у можливостях її використання при підготовці до уроку народознавства та історії, виховної години, факультативу. А також цей матеріал може бути використаний при підготовці до семінарських занять. Матеріали дипломної роботи можна використовувати і для більш глибокого дослідження даної теми.

Структура роботи зумовлена метою та поставленими завданнями дослідження. Дипломна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 83 сторінка.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ НАСЕЛЕННЯ ПОКУТТЯ

В XIX ст. з 60 до 70 – х рр. масово набували поширення етнічні видання із тематикою фольклору. Значний вплив на розвиток таких видань здійснювали національно – визвольні організації, що тісно співпрацювали із Західно – Європейськими державами. Одночасно набувала розвитку і масового розповсюдження етнографічна діяльність на Наддніпрянщині. Велику роль в цьому займали українські, російські і польські вчені, що входили до національно – визвольного руху. Масово почали поширюватися дослідження по всіх регіонах країни. Значну роль такі угруповання відіграли на території Галичини, де займалися народознавчими дослідженнями. Так, в місті Львові у 1892 р. створилось Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка. Сприяла такому угрупованню, українська громадськість. Скорочена назва організації НТШ. Український письменник М. Грушевський писав про угруповання НТШ, що їх можна назвати «українською академією наук подібно до інших слов'янських академій, хоч без титулу» [110, с. 19].

В 1898 р. в групі НТШ організувалась комісія з етнографії, яка зосереджувалась тільки на роботі фольклору в регіоні Галичини. Ця комісія займалась дослідницькою роботою, яку можна було поділити на три підрозділи. Перший підрозділ займався збиральницькою роботою. Другий – науковим виданням тексту. Третій займався теоретично – дослідницьким напрямом. Дуже багато уваги приділялось у групі на збирання матеріалу із старовинних джерел. Зацікавлені особи в комісії обговорювали різні питання і публікували їх в спеціальній пресі. До такої організаторської роботи залучались кореспонденти, що збирали різні матеріали, які стосувались етнографічних досліджень Покуття і Галичини, що тісно пов'язувались між собою. Вся інформація надсилалась до наукового товариства імені Т. Г. Шевченка для подальших досліджень і достовірного

вивчення матеріалу перед друком у виданні. Таке взаємопрацювання працівників між собою мали надзвичайно важливе значення [78, с. 128 – 129].

Фольклористичні студії тісно співпрацювали з такими організаціями. В залежності від правильності фіксування матеріалу, підходу до збирання достовірної інформації вирішувалось наскільки правдивими є подані факти, що доносились через пресу до читачів. Також було багато інших важливих критеріїв, які брались до уваги (текст, умови запису, оригінальність, характер і манера виконання, ставлення інформатора до того чи іншого твору). Головою фольклорно – етнографічної групи і комісії в ній було призначено відомого письменника І. Франка. Третя частина наукової роботи І. Франка згідно з науковцем М. Возняком відносилась до народознавства [41, с. 251].

З 1884 р. члени групи НТШ проводили фольклористичні та етнографічні експедиції. Ці мандрівки проводилися один раз в рік у теплу пору року, а саме літом. Маршрут такої подорожі проходив через Покуття, Гуцульщину і Бойківщину [29, с. 156]. О. Дутчак теперішній науковець встановила, що саме з літа 1884 р., з початком експедиції і розпочалась робота краєзнавчого – туристичного руху на землях від Галицького до Покутського краю [47, с. 155]. Вчені були твердо цілеспрямовані у своїй роботі. Старалися побувати в кожному поселенні незважаючи на труднощі в дорозі, адже Покуття – це мальовничий край із складним розташуванням населених пунктів. У кожному поселенні знаходили багато нового і цікавого.

І. Франко на початку 1900 р. брав участь у кожній експедиції. Особливу увагу на Покутті приділяв прислів'ям, поговіркам і приказкам. Зібравши достатню кількість достовірної інформації видав «Етнографічний збірник» із присвоєною назвою «Галицько – руські народні приповідки» (1901 – 1910). Збірник складався із трьох томів. Навіть під час арешту старався зробити, спілкуючись із населенням даного регіону, багато цікавих записів. Йому вдалося записати 53 пісні. Автор вказував скільки чого від кого записав.

Науковець М. Паньків вважає, що І. Франко був лідером серед тих, хто перший почав досліджувати фольклор покуття. Він провів 103 дослідження

пов'язаних із старовинними піснями покуття, «піднісши їх до світового розуміння» [68, с. 75]. Багато матеріалу покутського краю І. Франко застосовував у власній змістовній праці «Студії над українськими народними піснями». Це такі пісні як: «Іван і Мар'яна» [30, с. 57 – 79], «Турчин купує сестру полонянку» [30, с. 103 – 113], «Теща у полоні зятя» [30, с. 115 – 123] та ін.

Отже, вивчаючи творчість і життя І. Франка ми можемо спостерігати, що письменник був сильно зацікавленим у фольклорно – етнографічному регіоні Покуття. У нього була сформована своя методика, щодо збирання різного матеріалу на Покутті. Важливе місце із народного фольклору займали записи із усної форми – приказки, прислів'я, пісні з яких можна дізнатися про побут, матеріальне і духовне становище краю.

Велику роль в товаристві НТШ мав молодий вчений В. Гнатюк (1871–1926), який був обраний в етнографічній комісії секретарем. Він очолював всю організаційну роботу, займався листуванням з багатьма установами одночасно, що потребувало великої старанності, терпіння, ввічливості, розуміння і правильного підходу в спілкуванні. Було налічено 800 респондентів з якими велась переписка до них входили, як приватні особи, так і різні установи. Написав для видання 60 зошитів пов'язаних з хронометражем і більше як 20 книг «Етнографічного збірника», різні програми, що дозволяли швидко і правильно збирати матеріали, які тісно пов'язувались з фольклором і етнографією [110, с. 29]. Проводили тісну співпрацю не тільки із жителями населених пунктів, а із відомими дослідниками, які займались етнографією і антропологією Покуття. Одним з таких дослідників виявився – Ф. Вовк.

Значна роль в НТШ приділялась кореспондентам, які теж прикладами максимум зусиль для збирання інформації покутського фольклору, звичаїв, традицій, обрядів. Окрім кореспондентів була велика кількість дописувачів з цього мальовничого краю, які в своїх листах описували різну інформацію стосовно фольклору свого рідного краю із всіма достовірними подробицями.

Дописувач із с. Вільшаниця 1900 р. записав легенди і казки з різними повір'ями, які були притаманними їхньому селищі; Славились в Снятинському повіті с. Вільшаниця пісні і звичаї, які носили в собі родинно – побутовий характер. Допоміг в зборі таких пісень Л. Берлад (1914).

З цього ми бачимо, що під великим впливом Наукового Товариства ім. Шевченка, маючи створено комісію з фольклору і етнографії, проводили неймовірно велику дослідницьку роботу з кінця ХІХ до початку першого десятиліття ХХ ст. до них долучалися священники, селяни, вчителі та учні гімназії. Такі збирачі були заінтересовані у сфері збирання інформації і знали, що так вони зможуть зберегти свою культуру, яка завдяки їм була збережена до сьогодні і не відійшла у забуття. Проводили записи переважно фольклору і деколи етнографічні матеріали з різних регіонів Покуття.

Отже, з цих даних ми дізнаємось, що в кінці ХІХ і починаючи з ХХ ст. – НТШ мало неабияку важливу і велику роль наукової роботи, щодо проведення досліджень на Покуття. Відомі діячі народознавства В. Гнатюк і І. Франко розробили і запустили в дію різні методики стосовно опитування з етнографії, а також запису народних традицій і культури. Вони проводили вивчення побутового життя Покуття та усного фольклору. Завдяки працям НТШ і їх виданням світ дізнався про багато невідомого про наш край. Також велике значення має для народознавства Покуття і праця – розвідка М. Колцуняка «Весілля в Ковалівці» [1, арк. 3 – 88].

І. Франко і М. Гнатюк зуміли згуртувати навколо себе інтелігенцію, яка активно займалася різними роботами з етнографії і допомагала комісії НТШ. В цю команду інтелігенції входили групи священників і місцевих вчителів, що займалися на Покутті – збиранням достовірної інформації. Одним із відомих енергійних діячів, що займався збиранням матеріалів з етнографії був В. Равлюк. Згодом навчаючись в м. Коломия він створив таємне угруповання разом із Л. Мартовичем і В. Стефаніком. Члени цієї групи «готували себе до культурно – освітянської роботи на користь рідного народу» [86, с. 72].

В юні роки під час навчання в гімназії В. Равлюк збирав і проводив записи різних народознавчих матеріалів, які відправляв до НТШ [70, с. 70]. В 1900 р. за зверненням із проханням жителів Снятинського повіту с. Вовчківці В. Равлюк почав працювати у місцевій школі вчителем. У 1905 р. спільно із В. Стефаником організували в м. Снятин окружне товариство «Взаємна поміч українського вчительства». Була відомою і поширеною газета під назвою «Діло». В ній часто появлялись оголошення про зібрання організації і де саме вони відбудуться [89, с. 3].

До етнографічного скарбу В. Равлюка належать пісні зібрані в Снятинському повіті різного жанру. Його фольклорні записи ми можемо побачити в різних збірках автором видання яких є В. Гнатюк. Найвідоміші та поширені з них є «Знадоби до галицько – руської демонології» і «Коломийки» (1904), «Гаївки» (1905), «Колядки та щедрівки» (1914). Опубліковував у своїх виданнях інформацію зібрану В. Равлюком і І. Франко у збірці «Галицько – руські народні приповідки» (1901 – 1910). Широко описував у своїх передмовах до видання В. Равлюка, В. Гнатюк, а саме в збірці «Гаївки» (1909) куди ввійшли хорові пісні, які поділялись на цикли в залежності від пори року і складності у виконанні на: двохорові та однокорові [89, с. 85]. З цього ми можемо зробити висновок, що всю інформацію, яку зібрав В. Равлюк про край Покуття стала неабияким скарбом для читачів преси, що опубліковувало НТШ. Завдяки усім записам ми можемо дізнатись про усі звичаї, традиції та побут багато з яких вже втрачено і відійшли у забуття, але мають неабияку популярність серед теперішніх вчених.

Також, був ще один відомий аматор, збирач інформації на Покутті о. І. Волошинський. Відома тільки дата смерті дослідника, а дата народження залишається невідомою до сьогоднішнього дня. Працював все своє життя – священиком у Городенківському повіті с. Далешове. Помер у 1917 р. в своєму селі [102, с. 128]. Священик крім своєї основної роботи займався збиранням етнографічних даних, але на жаль, тільки в околиці свого села. Всі

дані віддавав для подальшої обробки в НТШ. Про його роботу багато писав В. Гнатюк з яким він листувався. Він зазначає, що етнографічні праці І. Волошинського є цінними та в них: «міститься багато елементів, властивих нашому народові, а не перебраних із загальнолюдської скарбниці фольклорної, як се є приміром із казками» [21, с. 3]. І. Волошинський старанно збирав і записував всю інформацію притримуючись методичних вказівок для збору фольклорних даних. Про відношення до своєї роботи ми знову можемо дізнатись із листів, які писались до комісії НТШ. Велике значення для науки мали і записи на тему демонології записані в 1912 р. Вони були видруковані В. Гнатюком у «Етнографічному збірнику» в двох томах № 33 і № 34 та мали назву розділу «Знадоби до української демонології» [89, с. 85 – 86].

Відомо, що священик у своїх листах просив допомоги по уточненню деяких слів і висловів, щоб записувати байки. Таку працю можемо назвати великою науковою роботою. Найбільше творів було зібрано із народу стосовно демонології «Чорти» і «Страхи» (122 одиниці). Описи на інші теми були зібрані у меншій кількості: «Різні духи» (4), «Відьми і чарівниці» (41), «Опирі і інклюзники» (по 17), «Знахарі і чарівники» (79), «Закопані скарби» (32), «Хмарники» (10), «Підміни і потерчата» (7), «Хованці» (10), «Смерть і хвороби» [24]. Із усього зібраного матеріалу, що зібрав священик впливає, що найпоширенішими персонажами Покуття були: чарівниця, чорт, знахар, чарівник, відьма. Образ чорта І. Волошинський добре описує у підрозділі «Закопані скарби» [24, с. 243 – 249]. В інших записах чорт фігурує разом з козою [24, с. 241–242], конем [24, с. 237], і когутом [24, с. 238].

Дослідником І. Волошинським здійснювалось багато роботи по збиранню і опису байок. Всі ці байки випустив в друк В. Гнатюк у «Етнографічному збірнику» в розділі «Українські народні байки» [22]. Де 133 байки – присвячені диким тваринам, 13 казок про вовка, 6 про ведмедя і 18 про хитру лисицю. Також були казки, де головні персонажі – це екзотичні сотворіння та тварини [22, с. 3; 206]. Були і байки де головні персонажі –

свійські тварини: кіт, корова, собака, кінь, віл, баран, коза і цап. Також було зібрано багато казок і байок присвоєно диким птахам [22, с. 371, 374 – 376]. В описах І. Волошинського надзвичайно важливе значення мали і побутові звичаї, традиції, обряди і вірування. Повністю зробив опис весілля в Городенківського повіту с. Далешове із слів односельчан і похоронного обряду із традиційними приказками [89, с. 86]. В загальному досліднику зроблена надзвичайно велика праця та зроблено багато записів, зокрема в одному з листів до Гнатюка він писав: «Пересилаю 54 байок, 152 демонологічних повір'їв, 302 співанок, 62 вірувань, 19 легенд та 12 заг. разом 601 припов.» [2, арк. 1].

Досить відомий у словесній творчості був Олекса Іванчук, який був педагог і культурний діяч, а також етнограф. Про нього писав В. Качкан «непересічною постаттю у галицькому культурному русі» [49, с. 183]. Вивчав традиції та побут Покуття. За проханнями НТШ записував різні казки, де головні персонажі тварини, побутові пісні, всі народні обряди та звичаї, історичні перекази, оповідання із демонологічною темою [49, с. 179]. Цінував зібрані роботи О. Іванчука і В. Гнатюк. Особливу увагу приділив оповідам про О. Довбуша в яких багато описано про його силу і опришківські скарби. Ці оповіді були включені в «Етнографічну збірку» [23, с. 56 – 57, 84 – 86]. Ось, що писав В. Гнатюк про зібрані оповіді О. Іванчука: «в кожному другому селі нашої Гуцульщини знайдеться якусь річ, чи то лісок або полянку, чи то хрест або криницю, що пов'язувалися з якимось переказом про Довбуша» [23, с. III]. Прочитавши казки де головними персонажами є переважно птахи і дикі тварини В. Гнатюк відразу включив їх до друку в своєму виданні у «Етнографічний збірник» у 37 і частково 38 том [22, с. 98, 148 – 149]. Ці казки і байки були і є до сьогоднішнього дня надзвичайно цікавими.

О. Іванчук був доброю і творчою людиною. Він старався зібрати і описати багато інформації яку відразу надсилав в НТШ. Листувався він не тільки з В. Гнатюком, а також із відомим вченим І. Франком. Про цю

інформацію ми можемо дізнатись із написаних листів. В уривку листа написаного 1908 р. ми можемо дізнатись, що: «не вдалося зібрати оповідання про опришків. Одна тільки панночка записала 2 звичаєві байки про розбійників, які з нашими опришками не мають нічого спільного» [3, арк. 4]. В листі за 1910 р. О. Іванчук повідомляв: «Матеріал і нотатки про медицину, а властиво про місцеве виробництво й різні пересуди на тлі хворіб. Маю також дещо казок, анекдотів і новел з Тростянець» [3, арк. 7 – 8]. Цікавився О. Іванчук музейною роботою, обговорював свою роботу в листуванні з В. Гнатюком: «З недавнього часу стрічаємо у наших сторонах між поляками заінтересовані є гуцульськими промислами» [31, с. 3]. Часто писав статті в відомій на той час газеті «Діло». В одній із таких статей із заголовком «В справі музею Гуцульської штуки» від серпня 1904 р. пропонував відкрити музей про мистецтво гуцульщини в таких містах як Косів або Коломия Зібрав збірку різних приказок і різні прислів'я на прохання І. Франка. Про це дізнаємось із написаного листа В. Гнатюка: «Для Франка маю невеличку збірку цікавих приповідок і пословиць» [3, арк. 4]. Ця збірка була видрукована в «Галицько – руських народних приповідках» у третьому томі.

Був на Покутті і відомий вчитель Антін Онищук, який теж працював вчителем і займався збиранням фольклорно – етнографічної інформації. Народився А. Онищук в 1883 р. у простій робітничій сім'ї в м. Коломия. Ріс і старанно вчився, а після здобуття освіти почав вчителювати в Надвірнянському повіті с. Зелена. Займався організацією створення громадської читальні і відкривши цю читальню став її керівником [35, с. 23]. Тісно співпрацював з комісією НТШ і особливо з В. Гнатюком. Займався збиранням різного матеріалу про гуцулів. Пару років працював викладачем в Снятівському повіті с. Карлова переіменоване в даний час у с. Прутівка. Перебуваючи в цій місцевості 6 років з 1908 р. по 1914 р. записував родинні і побутові різні обряди, оповіді про тютюн і людей, що звались тютюнарами (мали справу з тютюном), народні казки різної тематики, цікавився майстерністю і збирав різні знаряддя, що пов'язувались із ткацтвом тканин

для одягу. Зумів зібрати і скласти велику кількість різних капелюхів Покуття, які були різної форми з різної тканини і відокремлювались один від одного своїми прикрасами і пошиттям. Це була така велика кількість капелюхів, з яких получилась колекція, яку віддав у Львівський музей НТШ [35, с. 23].

Збереглися і листи в яких ми можемо відстежити тісну співпрацю В. Гнатюка і А. Онищука. Із написаних листів до В. Гнатюка ми дізнаємось, що А. Онищук пересилав йому оповідання та байки про тютюн арів, зокрема у своєму листі 5 грудня 1913 р. А. Онищук писав так: «Пересилаю вам 13 байок і 49 оповідів про тютюнарів» [4, арк. 5]. На протязі трьох років з 1910 р. по 1913 р. записав цікаві оповідання про тютюн, які були поширеними в м. Снятин: «Тютюн у загаті» [27, с. 197], «Камінь у тютюні» [27, с. 209 – 210], «Як кушнір утікав перед ревизорами» [27, с. 185]. Записав і жартівливе оповідання «Добрий сховок» [27, с. 201 – 202], яке було поширене в м. Коломия і слухав він його в своєму дитинстві не один раз у своєму рідному домі від батька. Зібрав А. Онищук багато різної інформації про поховання покутян і гуцулів. Описав всі народні традиції. Всю зібрану інформацію переслав в НТШ, яка була видрукована в двох томах № 31 і № 32 «Етнографічного збірника».

Важливе значення в історіографії Покутського краю займав відомий польський вчений, дослідник з народознавства Оскар Кольберг. Уродженець Польщі (1814 – 1890 р.). Оскар мав великий досвід у народознавстві, вивчав етнографію районів Покуття, поєднував у своїй монографії різні регіони Покуття. В 1860 р. склав ціле комплексне планування дослідницької роботи в Покутському краї. Це планування було для Оскара Кольберга дуже важливим етапом в його нелегкій дослідницькій праці, адже він розумів, що Покуття – це край, де неповторна і надзвичайна краса краю тісно переплітаються із різними труднощами такими, як переїзд від одного поселення до іншого, гірські кам'янисті дороги і переправи через бурхливі річки, які заворожували своєю красою. Маючи весь чіткий план для свого дослідження і будучи повністю до цього готовим, одержавши грошову допомогу від академії наук

яка знаходилась в Польщі у місті Краків вчений почав займатися своєю науковою роботою вже в 1870р. Ці етнографічні дослідження тривали не одне десятиріччя. Також він брав участь у етнографічних виставках, зокрема у виставці, яка проходила в осінній період часу – вересень і жовтень 1880 р. у місті Коломия. Завдяки такій виставці Оскар Кольберг зумів зібрати ще більше важливої інформації і випустити збірку монографії, яка складалася з чотирьох томів, які публікувалися в три етапи у різні роки – 1882; 1888; 1889 – під назвою «Покуття. Етнографічний образ». Ця чотиритомна збірка була великим науковим досягненням як для польської так і для української науки [50, с. 74].

У першому томі із назвою «Край» зокрема у вступі описано етнографію Покуття і Галичини, коротко надана інформація українських вчених, які займалися дослідницькою роботою в етнографії. О. Кольберг звертався із проханням до вчителів і священників, щоб допомагали в цій нелегкій дослідницькій праці так, як етнографія покутського краю дуже багата і досліджена тільки частково. У цьому томі автор описує територію Покуття згідно своєї дослідницької схеми, яка розпочиналася від Галицького князівства до частково охопленої Гуцульщини. Автор у своїй роботі робить важливе зауваження про Покуття, яке охоплювало частину гірської місцевості і попереджає, що ні в якому разі поселення, які проживають у гірських районах неможна об'єднувати хоч вони і відносяться до Покуття. Про це коротко описується: «людність низин і людність гір помимо певних спільних рис виявляє дві окремі етнографічні групи...Однією з головних прикмет, що виразно представляє цю різницю, є одяг» [50, с. 74].

Так, О. Кольберг намагався доповнити свого попередника у цій нелегкій справі А. Бельовського і звернув особливу увагу на різні етнографічні угруповання такі, як Південь і Гуцульщина, а також чистих Покутян і Долинян і попри це чіткої межі цих територій не виявлено. Віднесено до угідь Покуття і Косівщину, яка раніше частково етнографічно належала до гуцульського краю. Оскар Кольберг залишив нечіткою і

північну етнографічну межу пішовши по березі річки Дністер. Присутні і незначні відхилення в фольклорно – етнографічних записах, які були взяті із самої Гуцульщини. Наприклад записи фольклору, які зробив письменник Софрон Витвицький (1819 – 1879) разом із місцевим священиком з Верховини колишньому селі Жаб'є твердо належали Гуцульщині, а О. Кольберг сміливо відніс ці записи до етнографії Покуття, адже все тісно перепліталось з певними відокремленнями [50, с. 75].

І все таки по при всі ці недоліки О. Кольберг базує свою роботу в монографії взявши за основу всі самостійно зібрані матеріали покутського краю. Всі географічні дослідники цього часу сміливо запевняли всіх, що Оскар все робив згідно географічних позначок території, яка відносилась до Покуття і межувала з іншими регіонами. Велику увагу приділяв дослідник місцевостям Городенківщини, Коломийщини. Тривалий час займався вивченням етнографії в селі Чортовець, що в Городенківському районі посилившись на проживання в Владислава Пшибиславського, який був місцевим поміщиком в цьому селі. Поміщик у всьому намагався підтримати дослідника, ставився до його нелегкої роботи з розумінням і допомагав у польових, нелегких дослідженнях. Кольберг настільки був вдячний за підтримку, розуміння і допомогу поміщикові, що написав подяку яку розмістив у своєму чотиритомнику «Покуття» – том перший після титульної сторінки [50, с. 75].

Оскар у всіх місцевостях Покуття тісно співпрацював із шкільними вчителями, панськими громадами, де переважно і проживав, із місцевими священиками. Мав надзвичайну можливість все достовірно описати так, як проживав у цій місцевості і все бачив своїми очима. Тому і мав зібрання з оригінальними матеріалами. Цей том був найбільш етнографічним, маючи великий опис надзвичайно красивої природи цього краю і інформації, яка тісно пов'язувалась з історією, історичними подіями і моментами цього краю.

Другий том збірки мав назву «Народ» де описувалось все про населення Покуття. З цього тому ми дізнаємось, що корінні жителі цієї сторони є українці, яких ще називали русинами. Розмовна мова – українська, яка мала у кожному повіті Покуття свій діалект, акцент і деколи різне значення слів. Мова окрім назви українська називалася ще «руська», що пішло від назви русини і мала в кожному поселення покуття свої особливості. Багато різної інформації є про їжу і традиційні страви покутян, яким присвячено багато різних легенд і казок, житлові будинки і різні господарські будівлі, одяг з яким пов'язані різні обряди і традиції [50, с. 75].

Багато Оскар пише і про етнографічні дані, які мали своє уособлення і відрізнялися в кожному регіоні, але при цьому мали щось подібне і спільне між собою. Так описуючи жіноче, чоловіче, дитяче, парубоцьке і дівоче вбрання у різних регіонах Покуття дослідник відмічає, що є спільні ознаки верхнього одягу, подібним є святковий одяг і вбрання повсякденного використання з різними оздобленнями, уподобання кольорів і асортиментом тканин, а також подібний крій одягу із незначними відхиленнями. Особливу увагу Оскар Кольберг звертав на одяг молодой дівчини і жіночий – що ділився на два види:

1. одяг молодой заміжньої жінки;
2. одяг для жінок похилого віку.

Ця одежа мала різні прикраси у вигляді вишитих узорів із своєю символікою, де вишиття мало бути обов'язково з узором із заходу на схід і доповнювалась різними головними уборами: вінками – різной форми, хустками, які пов'язувались різноманітними методами, лентами різних кольорів, що мали своє традиційне значення і використовували їх, як у весільних вінках так і для буденного застосування. Зазначив дослідник, що Покутяни присвячували багато народних пісень головним уборами і традиційному одягу. Фіксував дослідник і назви народного вбрання оскільки в кожному регіоні були свої відмінності і назви в залежності від призначення одягу. Такі різновиди були, як в жіночому так, і в чоловічому вбрання. Із

описаного автором можемо співставити чоловічий одяг, а саме штани. Їх шили із різної тканини і в залежності від виду тканини штани носили різні назви такі як: порканці, холошні і ногавиці. Холошні шили із сукна, що було домашнього виробництва та білого кольору. Порканці шили із домотканого полотна, яке теж ткали в домашніх умовах. Для штанів, які мали назву ногавиці старалися купляти фабричне сукно. Зробив дослідник багато записів і про жіночий одяг. Приділяв багато уваги поясному одягу. У кожному регіоні Покуття жінки носили поясний одяг, що мав своє призначення і різновид. Відрізнявся поясний одяг і за назвою: «обгортка», «фота», «горботка», «опинка», «запаска», «опенка» [50, с. 75].

Займався Оскар Кольберг і описами інформації про побутові умови проживання на покутті, їхню працю. Порівнював обробіток ґрунту в різних регіонах і посів та вирощування рослин як польових так і домашніх в присадибних ділянках. Описував знаряддя праці, якими проводили обробіток своїх земель і транспорт, що використовувався для власного використання в побуті і для ведення сільського господарства. Приділяв багато уваги і житловим будівлям, які мали неабиякі відмінності між регіонами Покутського краю, а також між собою в залежності від достатку власників цього житла. З його описів ми можемо дізнатись, що багаті люди жили в будинках з дерева в сільськогосподарські споруди були з глини мішаної з соломи. Бідніше населення проживало в глиняних будинках, що довкола обложувалися рівним пруттям з дерев та кущів.

Вказав на великі відмінності в способі приготування повсякденних і традиційних страв, їхній немалий асортимент. Важливою в господарстві для жителів Покуття була галузь тваринництва. Переважно в ній займалися різними справами, а особливу увагу звертали на випас волів, що призначались для продажу. Взагалі дослідник Оскар Кольберг у своїх роботах описав, що Покутяни займалися не тільки сільським господарством, а і різноманітними ремеслами такими як: ткацтво як для себе, для домашнього використання, так і для продажу, обробка металу, різновиди

різьби по дереву, гончарство (вироби із глини – переважно посуд для ведення домашнього господарства), бондарство (ремесло по виготовленню різних бочок і діжок з дерева). Звідси випливає, що науковець у своєму чотиритомнику дійсно вмів зібрати і провести опис народознавства на території Покуттян. І попри всю свою роботу у нього були і деякі відхилення в яких він робив короткі описи – поверхневі фрагменти. Такі фрагменти в основному присвячувалися незначним і буденним календарним дням, громадському і сімейному побуту.

З часом в етнографічних дослідженнях відбувалися зміни і за невеликий період часу радянські дослідники і вчені провівши спрощення переформували Покуття на таку географічну територію як «Прикарпаття» або «Підкарпаття» із назвою «Станіславське» на даліше перейменоване в «Івано-Франківськ», де входило в основному 4 райони – Тлумацький, Коломийський, Снятинський і Городенківський із великою кількістю сіл, яким була введена так звана паспортизація в якій обов'язково вказували до якого району відноситься село.

Важливою працею для дослідників, що вивчають українські діалекти та їх особливості є дуже цінною праця Б. Кобилянського під назвою «Діалект і літературна мова». Ця монографія побачила світ у 1960 р. в м. Києві. У ній дослідник виділяє Покуття у підзаголовку ще на титульній сторінці. І вже у вступі Б. Кобилянський пише, що «якраз східнокарпатський (гуцульський) і покутський територіальні діалекти мають особливе значення для української діалектології та історію мови в слов'янській групі мов» [32, с. 3].

Проводив науково – дослідницькі роботи відомий науковець Юрій Лащук. Займався відстеженням походження кераміки Карпатського населення, яка бере свій початок із глибин Покуття. Збирав багато археологічних знахідок, які пов'язані саме з керамікою і передавав в музей. Завдяки таким знахідкам вчений описав не тільки керамічні вироби, а і дав характеристику з якої ми бачимо на скільки давно цей промисел був важливим для покуттян, як змінювався цей різновид діяльності разом із

певними традиціями в побуті. За період досліджень вченому вдалось зібрати багато достовірної інформації, яка вийшла в друк монографією вже в період так званого сьогодні за часів української незалежності [57]. Дуже важливим в цій монографії є порівняння досліджень із списком дослідників, що їх проводили. Науковець Ю. Лащук також зробив опис кераміки із Косівського району двох сіл: Москалівка і Пістень не маючи ніяких підстав відносити цю кераміку до покутського краю.

Був і свій науковець у Покутян. Це уродженець Городенківщини, що займався дослідницькими роботами і описами рідної сторони в якій виростав і проживав Михайло Паньків. Він надавав до друку свою статтю у журнал «Жовтень» в 1987 р. Випуск цього журналу проводився в відомому, старовинному місті Львів [67]. Науковець займався власними польовими дослідженнями, вивчав колишні монографії і вказував на достовірні факти з етнографії Покуття. Провівши нелегку роботу із власними дослідженнями і розкопками з впевненістю пропонував свою теорію, щодо меж Покутського краю з іншими регіонами.

У 1989 р. написав кандидатську дисертацію «Сім'я і сімейний побут на Покутті (друга половина XIX – 80 –ті роки XX ст.)» [50, с. 82]. Чітко описав життя переважно селянської сім'ї та її звичаї. Обряди і всі зміни до цих обрядів, що відбувалися в продовж описаних років від другої половини XIX до 80 років XX ст. під натиском радянської влади. Ця робота писалася на основі зібрання великої кількості статистичних і архівних даних, а також опираючись на польові матеріали, які автор збирав самостійно і був твердо впевнений в своїй правоті. Його робота наповнила всі існуючі порожнини в описі етнографії існуючих до нього попередників, вказуючи на велику кількість реальної специфіки місцевості Покуття. М. Паньків надавав до друку наукову літературу у великій кількості різні статті стосовно колишнього життя населення Покуття.

У цей же період займалася дослідницькою роботою і молода вчена Богданна Уграбович. Її праця називалася «Традиційні вірування і звичаї,

пов'язані з будівництвом житла на Покутті» [90]. Дослідниця присвячувала свою роботу вивченню житла і звичаї стосовно житла у регіонах Покуття. Звідси ми можемо зробити висновок, що в період радянських часів українські вчені об'єднавши свої зусилля Івано – Франківських і Львівських дослідників зробили багато корисних відкриттів, які стосуються етнографії, мистецтва, побутової і традиційної культури Покуття.

Великий внесок у фольклорно – етнографічний напрямок Покутського краю із середини ХХ – го ст. зробила українська діаспора. Люди, які входили до цієї діаспори створювали колективні угруповання і маючи досвід проживання у Покутському краї, володіючи правдивою і достовірною інформацією видавали різні збірники і брошури. Ці видання присвячувались монографіям і індивідуально – особистим нарисам, історії краєзнавства у різних регіонах Покутського краю: видання в Детройті (США) часопису «Снятин», «Краса Снятинщини» М. Бажанського (Детройт, 1982), «Тисьмениця» (Нью – Йорк, 1958), «Коломия і Коломийщина» (Філадельфія, 1988), «Городенщина» (Нью – Йорк, 1978) і ще багато різної виданої літератури [50, с. 82]. Звідси випливає, що протягом ХХ ст. вчені зробили неабиякий прорив у вивченні складного рельєфного краю Покуття. В цих видання часто можна зустріти описи одягу, його колористики, обрядів, традицій та житла. Були також праці, в яких містилися дані народознавства. Такою була праця Д. Гавка, що називалася «З народної творчості Городенківщини» [44, с. 113 – 121]. У своїй статті він описує фольклор, весільну обрядовість, різдвяні та великодні свята.

Науковцям і дослідникам Івано-Франківщини і Львівщини у складних радянських умовах, приклавши немалі власні зусилля вдалося зафіксувати свій великий внесок в етнографії цього мальовничого краю, вивчити і описати їхні ремесла, як декоративного так, і прикладного мистецтва, традиції і народні промисли. Завдячуючи їм відкрито два музеї регіонах Покутської сторони. В Івано-Франківську – краєзнавчий музей і в Коломиї музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття. Сформована і працює

набираючи поширення робота пов'язана із збиранням інформації для музеїв у всіх регіонах покуття, а саме на Снятинщині і Городенківщині.

За період Української незалежності почала помітно відстежуватися зацікавленість до більш детального вивчення і проведення дослідницької роботи в польових умовах. Особливо в самих віддалених регіонах покуття, де до цих пір вчені знаходять різні цікаві знахідки про, які дізнаються у старожилів, що проживають у віддаленій місцевості від населених пунктів.

Вже з 1990 р. в м. Львів було створено при інституті з народознавства НАН України дослідницьку комісію. Ця комісія створилася при факультеті Львівського інституту імені М. Рильського у відділі етнографії, мистецтвознавства і фольклористики. Науковці і дослідники почали працювати над написанням нової монографії покутського краю, збираючи заново всі історичні і етнографічні дані, які тісно пов'язувалися між собою. Для того щоб включити при написанні монографії всю необхідну інформацію вчені розробили чіткий план проведення своєї роботи поетапно. Закріпили за планом всіх виконавців, вказали хто і чим має займатися з вказаним терміном роботи. Організували і виконали декілька виїзних експедицій у досі загадкове і ні з чим не порівняне Покуття. Ця нелегка робота обговорювалася у різних історичних закладах переважно Західного регіону України. Продовження наукової роботи, яка розпочалася ще в радянські часи по напису монографій з народознавства, що присвячувалися історичним і етнографічним цінностям у різних місцевостях України в тому числі і Покуття. Доказом того, що дослідницька робота розпочалася в радянські часи були видання історико – етнографічних монографій у Києві – «Бойківщина» видрукуване в 1983 р. і «Гуцульщина» видрукувана в 1987 р. [50, с. 83].

Не переставав і впевнено продовжував досліджувати і вивчати свій рідний край Покуття і М. Паньків. Науковець збирав різні статті і брошури, що видруковували його попередники із тематикою традиційної їжі. Зібравши і укомплектувавши багато інформації, доповнив все власним збиранням із різних регіонів покутян про традиційну і обрядову їжу. Важливе значення у

зборі інформації стосовно їжі відіграла і мама вченого. Жінка була уродженою покутянкою із с. Вербівці, що на Городенківщині – де із покоління в покоління передавалися з досвідом традиційні страви із певними особливостями стосовно приготування. Збирав також інформацію про вирощування сільськогосподарських культур у різних місцевостях, що особливо готують саме із цих вирощених культур. Провівши таку нелегку працю випустив у друк в Івано-Франківську у 1991 р. власну брошуру під назвою: «Народна їжа на Покутті» [66].

Про традиційну кухню Покуття пише і дослідниця О. Сапеляк у своїй статті «Харчування Покутян» [79]. У її роботі цікаво описуються страви, як під час свят і неділі так, і під час посту. Окремо описуються страви календарного циклу, також приправи, якими користувалися покутянки для приготування їжі. Зокрема, дослідниця виділяє такі приправи: «кріп, петрушка, перець, бібкове (лаврове) листя, цибуля і, можливо, поширеніше, ніж в інших регіонах, вживання часнику» [79, с. 148].

Також за період української незалежності помітно збільшується інтерес до народного і традиційного одягу. Вчені починають більш глибоко досліджувати колишній одяг рідного краю, який тепер носить назву традиційний або народний і використовується переважно і фольклор. Більш детально займаються вивченням декоративного мистецтва і ткацтва Покутського краю. Матеріали стосовно одягу все частіше задіюються у різних працях, що присвячуються традиціям і побутовій культурі західної України, а особливо Прикарпаттю і карпатському краю. Прикладом цього може бути написана монографія дослідницями Г. Стельмащук і М. Білан «Український стрій» [39]. В цій монографії спостерігається поділ на підрозділи. Є чіткий опис народного вбрання українців і окремо виділений розділ, що присвячується традиційному вбранню, яке полюбили носити на покутті. В цій монографії дослідниці відобразили всі особливості дитячого, жіночого і чоловічого одягу покутян з його кроєм, формою і декором різними прикрасами. Провели порівняння із народним одягом інших місцевостей

України. Доповнюючи все різними світлинами і малюнками, де чітко видно зразки декору і крою одягу.

Займалася науковим дослідженням і провела власне польове дослідження відвідавши майже усі глухі куточки покуття і дослідниця Галина Стельмащук, яка займалася вивченням головних уборів на покутті. Достовірно описала, дала повну характеристику і доповнила ілюстраціями майже усі головні убори покутян. Вказала на традиції і звичаї їх носіння, як для буденного так, і для святкового використання. Зібравши велику кількість інформації написала і випустила в друк монографію в м. Київ у 1993 р. у видавництві Наукова думка із темою «Традиційні головні убори українців». Також дослідниця зазначає, що «демонстрація не лише святкового, а буденного народного вбрання була новим позитивним явищем експозиційної практики» [83, с. 87].

Займався вивченням архітектури Покуття Я. Тарас. У його основну роботу входило зібрати, як можна більше інформації і ілюстрованого матеріалу про дерев'яні церкви, як колишні так, і сьогодення, що збереглися у чудовій формі без пошкоджень. Дослідник видав на цю тематику у м. Львів в 2006 р. довідник, який є весь проілюстрований донісши, таким чином до читачів багато цікавої інформації про колишній духовний світ покутян під назвою «Українська сакральна дерев'яна архітектура» [88]. Написав і випустив у друк у 2007 р. в старовинному м. Львів велику монографію, де охопив своїми описами не тільки дерев'яну архітектуру покуття, а і засягнув територію гірського населення Карпат під назвою «Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат». Першим відважився запропонувати провести узагальнення яке стосується дерев'яної архітектури і написав статтю на тему «Сакральна архітектура Покуття» [50, с. 86].

Приклали багато зусиль до історії і етнографії Покуття і науковці Прикарпатського університету ім. В. Стефаника зокрема А. Королько, що знаходиться в м. Івано-Франківськ. Їхня праця сформувалася у об'ємну монографію під назвою «Покуття. Історико – етнографічний нарис», яка

містить велику кількість ілюстрованого матеріалу. Ця робота набрала великої популярності серед різних вікових категорії населення так, як містить багато цікавої інформації. До складової частини цієї монографії входить чотири розділи: «Історичні пам'ятки», «Покуття туристичне», «Пам'ятки природи», «Етнографічна мозаїка» [50, с. 87]. Найбільшим розділом являється – «Історичні пам'ятки», а ось розділ «Етнографічна мозаїка» значно менший. В ньому вказана коротка характеристика із загальним описом духовної і матеріальної культури на покутті, побутово – традиційні предмети. Сформований цей розділ взявши за основну базу дані досліджень їхніх попередників. Все, що вказано в етнографічній частині Покуття можна назвати описовим нарисом колишніх досліджень, що включають в себе теперішні зміни у різноманітних галузях побуту. Це стосується: господарського життя і діяльності, виробничої, духовної культури, сімейного життя.

Найбільшу цінність у цій монографії має ілюстрована література. Завдяки таким ілюстраціям привертається багато уваги до народного мистецтва і традиційної культури на Покутті. Краще доноситься до читачів світогляд і бачення етнографічної культури даного краю. Вийшла ця робота у друк в м. Львів у 2010 р. видання Манускрипт із кількістю 456 сторінок.

Привертається багато уваги до культури, що стосується Покутського краю завдяки проведенням фестивалів. Такий фестиваль поєднує в собі як побутову так і традиційну культуру. За часів незалежності нашої держави від 1991 р. і до нашого сьогодення відбулося два фестивалі. Перший відбувся в м. Снятин у 2008 р. під назвою «Покутські джерела». А другий фестиваль проходив у м. Городенка в 2009 р. На таких фестивалях і виставка було представлено дуже багато різноманітного одягу. Порівнявши народну ношу дослідник М. Туркавський пише про це так: «до розкоші, чистоти і привабливості, безперечно гуцули, мають перевагу над покутянами та подолянами» [28, с. 14]. Також науковець помітив такі особливості в

традиційному одязі, як: «чим вище від Дністра до верхів Черногори, тим одяг яскравішає, стає мальовничішим, тим більше блищить» [28, с.14].

Звідси ми можемо зробити висновок, що основою в етнографії Покутського краю є написана науковцем О. Кольбергом монографія, що складається з чотирьох томів. Вийшла в друк в ХІХ ст. у період 80 – х років і вже має багато доповнень, які були зроблені в наші його колишніми за архівованими матеріалами підтверджуючи свою правдиву дійсність. Багато було зроблено дослідницької роботи і після його праці. Широко проводили збір географічних даних, що стосувалися меж між регіонами, які межують із Покуттям. Продовжували вивчати і порівнювати теперішнє і колишнє в традиційній культурі. Особливим являється і те, що почали приділяти більше уваги у вивченні ремесел, господарської діяльності, яка тісно переплітається в традиціях, прикмет, що пов'язані із сакральним світоглядом одягу, що ділиться на Покутті між собою на територіальний із своїми відмінностями і має свої особливості .

Також більш прискіпливо почали відноситися стосовно вивчення деталей будівництва, що ділиться на господарське – для ведення сільського господарства і житлове призначене для проживання населення, звичаїв, вірувань, обрядів, розмовної мови між поселеннями. Об'єднавши всі проведені і зафіксовані колишні відомості (дослідження) з теперішніми відкриттями, які зробили сучасні науковці маємо можливість простежити зміни стилів написання та дослідження історико – етнографічного Покуття, де буде чітко переплітатися теперішнє і минуле мальовничого краю.

РОЗДІЛ II. НАРОДОЗНАВСТВО ПОКУТТЯ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

2.1. Народнознавчі особливості інтер'єру житла Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.

Житло Покутського краю – це неповторний образ краси в якому тісно переплітаються фольклор, традиції і обряди. Кожне селище і місто на Покутті мали свої характерні особливості стосовно житла, які формувалися на протязі багатьох віків. Населення зводило житлові будинки, що носили назву хата і будівлі для сільськогосподарського використання. Наприкінці ХІХ ст. житлові будівлі будувалися в простого селянського населення з глини і соломи, а панські двори зводились з дерева. У містах переважно будувалися доми з цегли. У сільських поселеннях жителі при будівлі приділяли багато уваги економічним і соціальним показникам, природно – географічному розташуванню, кількості приміщень призначених для житла, опалення і вікнам у кімнатах.

Науковець Ф. Вовк зазначає, що планування «української хати в усіх місцевостях та в усіх відмінах її, в суті своїй той самий» [40, с. 112 – 113]. Розміщення предметів в домі в кінці ХІХ ст. на початку ХХ ст. у Покутян було таке, як і в інших регіонах Західної України. І попри це були певні особливості у інтер'єрі. Ці особливості покутського інтер'єру були сформовані через поєднання традицій, які крім своїх були ще запозичені у Поділля і Гуцульщини. До половини ХІХ ст. майже повністю ліквідувалося опалення, що називалося курним, внаслідок чого житло стало світлішим і чистішим – звільнилося від диму – копоті, яка забруднювала оселю. Для оздоблення кімнати використовували декоративні тканини, кераміку, меблі, які були більш сучасніші ніж у сусідського Поділля і Карпат. Піч і стіни часто розписували узорами різних кольорів, що мали свою символіку або залишали просто забіленими в білий колір [75, с. 717].

Про розміщення побутового інтер'єру в оселі на Покутті писав і відомий науковець, вчений і дослідник Городенківського повіту О. Кольберг. Із його наукових робіт ми можемо дізнатися, що велика піч знаходилась в домі з лівої сторони від дверей. По праву сторону дверей розміщали «замисник з полицями». Ці полиці деколи збільшували і сама верхня з них могла бути розташована над дверима до кімнати. Поруч із «замисником» на стіну підвішували «кошик» у якому зберігали чисті ложки. По ліву сторону дверей на стіну завішували посудину в якій зберігалася освячена вода – йорданська, що освячувалася на велике релігійне свято і служила оберегом для дому і родини, що в ньому жила [75, с. 717].

Вікна в домівці розставлялися при будівництві переважно із південної сторони. Поблизу вікон розміщали ще одну полицю для зберігання хліба і солі. Стіл розміщали при східній стороні. У біднішого населення могла бути велика скриня, що служила і столом і скринєю, у багатших верств населення в оселі був стіл і скриня. Під вікнами розміщали широкі лави, а біля стола – «ослін». Місце для снання розташовували позаду печі. Постіль встелювали акуратно соломою і накривали тугим домотканим полотном, що називалося «верето». Зверху на постіль клали декілька подушок, які часто майже у кожному домі прикрашалися вишивкою. Вишивка для таких подушок була зроблена у вигляді вставок і вишивалася різними узорами, різних кольорів. Часто такі вставки із вишиттям прикрашали з обох сторін мережкою ручної роботи, а потім пришивали до полотна і шили подушки. Одяг розміщали поблізу постелі або над нею. Посередині між постіллю і столом часто ставили «скриню» для зберігання різних речей. В основному зберігалася різне полотно і цінний одяг. Для зберігання посуду робили з дерева полиці, що називали мисником. Переважно він був «завставлений глиняним посудом: внизу простішим, щоденного вжитку, на вищих полицях – кращим, гарно поливаним (переважно зелений колір) і прикрашеним малюнками стилізованих квітів, тварин і людей» [81, с. 1297].

На стінах підвішували декілька образів (ікон). А дослідник Г. Цбіден зазначає, що «головна стіна напроти дверей – це хатній іконостас. Тут висять образи святих, деякі мальовані на склі» [96, с. 227 – 228]. Образи оздоблювалися вузькою рамкою чорного кольору і прикрашалися вишитими рушниками, які прикріплялися зверху над образом і зав'язувалися лентою переважно червоного кольору (Рис. 2. 1. 2). Рушники вишивалися на домотканому полотні нитками різних кольорів і відтінків із різною символікою. По двох сторонах з заді за кожен образ ставили сушені квіти, що освячувалися в церкві. Дзеркало кріпили на стіну між вікнами. Коли у родині народжувалося немовля, то в оселі розміщали колиску. Колиска була виготовлена із дощок і кріпилася до сволока у стелі на шнурки.

Близьким до Городенківського інтер'єру дому був інтер'єр на Снятинщині. Науковець Ф. Мрочка чітко описує благоустрій житла у Снятівському повіті. Із опису його досліджень можемо дізнатися про розміщення всього, що служило благоустроєм для проживання в домі. У кімнаті розміщувалася велика за розмірами піч яка займала багато місця майже $\frac{1}{4}$ території. Піч в основному розміщали в лівій стороні від порогу до стіни. По другу сторону дверей ставили «мисник». Заді печі у кутку ставили широке і велике ліжко на якому могло поміщатися навіть більше як троє осіб, що накривалося веретом [75, с. 717].

У біднішого населення ставили замість ліжка широкі лавки у формі тапчана. Над територією відведеною для спання до стелі кріпили жердку, яка получалася майже над ліжком. На цю жердку завішували одяг, постіль, килими і навіть вінки із сплетеної кукурудзи. Також дослідник В. Сивак відзначає, що «жердка, закріплена до сволока та тильної стіни хати, нависала над постіллю. До неї зачіплювали підвісну колиску» [81, с. 1293] (Рис. 2.1.1). На стіну уряд чіпляли ікони святих. Верх цих ікон обов'язково мав впиратися в стелю. Ці образи населення купувало на базарах. Займалися малюванням ікон майстри, художники самоучки тому все було великих розмірів, мальоване від руки, а також яскравих кольорів. Заді за іконами зберігали

свячене зілля, свячені вінки і свячену свічку, що освячувалася на релігійне свято «Стрітєння Господнє» і служила для відведення грому у грозу. Ця свічка мала ще назву «свічка – громовиця» і оздоблювалася зіллям і хусточками (стрічками).

Багато своєрідності було і при обробці внутрішніх стін в приміщенні, а також при пластиці печі і її художнього оформлення. Вже із початком ХХ ст. на Покутті почали виправляти внутрішні стіни (тинькувати). До виправної суміші входила глина перемішана із соломою та водою. Цю суміш наносили на стіни і після висихання забілювали вапном. Такий тип інтер'єру житла поширився майже по всьому Покутті. Граничні поселення Покуття, що межували із Гуцульщиною і Бойківщиною подекуди залишалися виправлені, але не забілювалися ні стіни ані стеля. Їх періодично просто мили водою без побілки [75, с. 717].

У цей період будували вже і будинки у яких було по дві кімнати і коридор. Кімнати виправляли і білили, а коридор (парадна – прихожа світлиці) залишали виправленим і не біленим. Про це також, писав дослідник Я. Фальковський, що вже в другій половині ХІХ ст. у хатах, які були у поселеннях, що розташовувалися на межі Покуття і Гуцульщини стіни були в основному виправлені і заглажені без побілки і призначалися для частого миття. Забілювали тільки стелю, а дерев'яні перегородки (сволоки) лишалися відкритими, щоб можна було мити. На Покутті, що відносилось до підгірської частини білили тільки стіни, а стелю залишали заглаженою, яка призначалася до миття (Старий Косів, с. Вербівець, Кути –Косівського повіту; с. Великий Ключів – Коломийського повіту; Снятівського повіту: с. Ганьківці, с. Балинці, с. Кулачин) [75, с. 718].

На сволоках, що залишалися під стелею не біленими вирізблювали різні орнаменти, хрестики, ім'я майстра або господаря будинку, рік побудови або поселення сім'ї в дім (Рис. А. 2.1.4). У с. Манява було традицією вирізблювати на сволоку хрестики і існувало місцеве повір'я, що не маючи вирізбленого хрестика на сволоках у дім міг вдарити грім. Особі, яка

оздоблювала орнаментом сволок у вигляді контурної різьби платили окрему плату – «йому давали флешку горівки» [75, с. 718]. Такий сволок міг служити в домі – полицею на якій зберігали соплку і прут, хліб, печені калачі для весілля. Переважно у оселі ставили один сволок посередині кімнати, але траплялося і два, коли один був біля порога, а другий на протилежній стіні. Ці сволоки крім конструктивної дії в оселі були прислугою в обрядово – ритуальних функціях. Вони могли бути різної форми, як круглої так, і квадратної. Такі сволоки були поширені і в інших регіонах України зокрема на Поділлі, Полісся, Волинь, Наддніпрянщина і Білорусії та носили різну назву: пічний стовп, шіща, хома, дед, стовп [76, с. 768 – 775]. Використовували такі стовпи – сволоки і слов'янські народи в інших державах.

Для того, щоб помити стіни використовували траву, що росла поблизу водоймів і називалася «скрипій» або пісок, що надавало стінам жовтизни. Побілку хати здійснювали за допомогою білої глини, до якої додавали полову або сажу, чи настої з трав. Але вже з початком ХХ ст. на Покутті глину використовували дуже рідко. Побілки робили в основному вапном. У тих місцевостях, де не було вапна його завозили із сусідніх територій. Наприклад у Тисменецькому районі с. Старі Кривотули не було ніде поблизу вапняного каміння, щоб виготовити вапно і його завозили з Наддвірнянщини. До вапняних побілок додавали деколи пісок і така проведена робота називалася «випіскувана хата» це спостерігалось по всьому Покутті, а саме: с. Стецева, с. Торговиця, с. Русинів, с. Джурів, с. Горішнє Залуччя [98, с. 557]. Перед додаванням до вапна піску його просіювали через сито. Проводили побілку і чекали щоб висохла стіна, а потім білили два або і три рази самим розведеним у воді вапном.

Часто замість вапна застосовували алебастр. Це порода білого каміння, яке мили і випалювали в печі, потім перетирали або перемелювали, заливати водою, щоб настоялася і таким розчином білили дім. Алебастр ще називали: білий камінь, галібайстр, алібайстр [98, с. 557]. На території Покуття, що

межувала із Західним Поділлям використовували як зазначає Р. Радович «тут при побілці хат використовують не просту білу глину, яку вживає інше населення, а гіпс, який незрівнянно міцніше тримається на стінах і переважає своєю білизною не тільки глину, а й навіть крейду» [77, с. 283]. Виконували побілки щіткою, яка виготовлялася самостійно з проса, кінського хвоста, що вважалася одною із кращих або осоки. Проводили побілку переважно в осінню пору і навесні напередодні Великодніх свят.

Підлоги у Покутського сільського поселення не було. Селяни робили «долівку». Це затовчена твердим слоєм земля і забілена (замашена) глиною [75, с. 719]. Землю або глину завозили біля дому і закидали всередину через вікна або заносили через двері. Щільно утрамбовували і затовкали колодою, що мала дві вертикальні ручки. Такі колоди застосовували по всій території Покуття, але присвоювалися їм різні назви такі як: точило, довбенька, довбня. Були деякі розбіжності в затовканні землі, але принцип роботи майже зберігався. Цю затовчену землю або глину часто змащували зверху водою або рідкою глиною, що символізувало прибирання. А також утрамбовану землю могли вирівнювати за свідченням А. Якимовича «сумішшю «чорного болота» з дрібно нарізаною соломною, відтак вигладжували розчином глини, вимішаної з половиною, а насамкінець — глини з «коняком» [99, с. 86].

Переважно прибирання робили пару разів на рік перед великим релігійним святом, але були і господині, що робили таке прибирання кожного тижня. Розводили у воді кінський послід «конєком» і змащували таким розчином землю або глину вважаючи, що це є дієвий засіб від бліх. В деяких поселеннях замащували глиною і низ стіни, що означало відокремлення так званої підлоги від стіни. На межі між стіною і підлогою проводили червону або зелену полосу, могли сажею малювати хвилястий орнамент. До глини могли додавати кінський послід так, як він забезпечував добру в'язкість. Ця традиція була поширена по всьому Покутті, про неї згадували в с. Коршів, с. Жукотин, с. Струпків, с. Бабянка, с. Великий Ключів, с. Тростянка – Коломийського повіту [75, с. 719 – 720]. Було і так,

що глину мішали із соломою і туго затовкали довбеньками, а потім загладжували і після висихання змащували рідкою глиною.

Дерев'яна підлога вважалася розкішшю і зустріти її можна було у поселеннях Покутян, що межували із Гуцульщиною. У 1920 р. с. Тростянка підлога мусіла бути хоч в одній кімнаті. А дослідник Л. Вайгель описуючи територію Коломийського повіту в 1877 р. чітко підкреслював, що підлога з дерева це звичайне явище, що є у всіх домах.

Важливе місце в оселі Покуття призначалося для печі. Вона майже «завжди займала внутрішній кут з боку вхідних дверей і була обернена своїм отвором (челюстями) до фасодної стіни (чільної, входової, передньої), де були вікна» [55, с. 87]. Піч для Покутян була надзвичайно важливим атрибутом. Як відзначає Р. Сілецький: «однією з важливих типологічних рис традиційного українського житлобудівництва є використання варистої печі як основного опалювального пристрою» [84, с. 125]. А дослідник Ю. Бескид пише, що її використовували «до печення хліба, варення страв, а взимі на печі тепло лежати, сушити перемоклу одягу, пряжу, збіжжя, грушки вліті, гриби тощо» [38, с. 59]. Із нею пов'язувалися різні фольклорні дійства, пісні, приповідки, поговірки, обряди і традиції. Багато уваги приділяли для печі у художньому оздобленні. Дуже дбайливо відносилися до обробки комена. У давніх жителів до комена відносилися не вибагливо, а вже із кінця ХІХ ст. комен почали робити більш рівніший із кутами зрізаної форми у вигляді куба. За основу для оздоблення брали багатопрофільні карнизи, які поділялися на верхні і нижні. Ці карнизи могли називати ще «гзимси». У деяких місцевостях поверхні комена старалися фігурно оздобити у вигляді заглибин, що надавало хвилястого краю [75, с. 721].

У оселі для оздоблення печі використовували фарбування. Піч білили в білий колір і потім акуратно розмальовували кольоровою фарбою, проводили декорацію у вигляді розпису і навіть вихвалялися між собою талановиті господині у кого краще прикрашена піч. Така традиція проіснувала майже до половини ХХ ст. Навіть коли розмальовування печі відійшло і її залишали

чисто білою низ все ж таки підмащували жовтою глиною. Були випадки, що білою залишали тільки зовнішню частину печі, а зад мастили рідкою жовтою глиною. Також є села у Коломийському і Надвірнянському повітах, де піч малювали у синій колір додавши до глини або вапна синього кольору, а верх і запічок (піч із задньої сторони) залишали жовтою. Р. Радович так описує оздоблення печі на Покутті «По горні і грубці малювали... робили з вовни пензлик і малювали. Спочатку піч вибілювали глиною, а потім підмальовували синькою» [77, с. 288]. Комин і карнизи забілювали білим вапном. У Тлумацькому с. Сокирчин спостерігається більш широке оздоблення печі: все опіччя фарбували у зелений колір, знизу робили рудий поясок, середина печі так зване тіло було сірим і комин білий та дуже підсинений за допомогою синьки. Нижній карниз комена розмальовували поясками різних кольорів: рудий, зелений, білий. Верхній карниз залишали майже білий крім кантів, які малювали рудою фарбою [75, с. 721].

Середнє і бідніше поселення проводило і декорацію печі за допомогою розпису. Малювали на печах сині цятки, сині квіти і навіть вазони. Подекуди перед великими святами піч мастили білим вапном і коли вона висихала то брали вирізану із картоплі квітку вмокали у червону фарбу і в такий спосіб проводили художнє оформлення. Люди, які вміли добре малювати то вмокали пальці в фарбу і просто рукою проводили розфарбовування печі. Багатше населення Покутських сіл намагалися комин печі обставити кахлем, що мав по собі художній орнамент. З часом кахльовані печі поширилися по всьому Покутті, вони охопили всю територію аж до Дністра [100, с. 62]. Є збережені в музеях і кахлі, які вже існували в середині XIX ст. (Рис. А. 2.1.1). Така галузь як кахельне виробництво була дуже поширена на Покутті і на той час користувалася великою популярністю. Саме перше нею почали займатися в Коломійі, потім у Кутах, Пістині і Косові [52, с. 231].

Кажель виробляли із пластичної глини в печах при високій температурі. За звичай колір мав темно коричневий відтінок, але майстри намагалися удосконалити свою роботу і розширити асортимент не тільки в художньому

оформленні, але і у кольоровій гаммі. З часом його почали робити Брунатний (вишневий), жовтий, зелений і фіолетовий – рідко зустрічалися білий і синій кольори. За орнамент брали різні побутові сцени, які відбувалися в поселеннях, птахи (переважно орли або півні), церкви і образ святих, хрестів та козаків (Рис. А. 2. 1. 7). Були також орнаменти квітів, що поєднувалися із різними рельєфними узорами (Рис. А. 2. 1. 6).

Поважне місце в домі із предметів відводилося для стола або стіл – скриня. Стіл для жителів Покуття не був основним хоч і з часом пов'язували із ним багато соціально-побутових обставин і він став незамінним предметом для проживання в домі. Широко почали використовувати в інтер'єрі дому стіл в кінці ХІХ ст. заможні верстви населення. І вже з початку ХХ ст. використовували майже усе населення. У середнього і біднішого населення столом служила велика скриня. Тому із записів науковців дослідників, які працювали в польових роботах на Городенківщині в с. Стрільче, с. Чернелиця, с. Глушків, с. Городниця дізнаємося, що основним був не стіл, а широко використовувалася стіл – скриня. Описуючи справжні стіл дослідник Ф. Мрочко писав «стіл був вузький і довгий» [75, с. 722]. Описував ніжки стола: «Багатші мають стіл на 4 – х ногах вузьких, двома дошками (по 12 або 20 цалів шириною) збитих» [75, с. 722].

Зустрічалися на Косівщині столи збиті із перехрещеними ніжками. Писав у своїх роботах і науковець О. Кольберг про стіл скриню «дерев'яний блят, встановлений на високій скрині» [75, с. 722]. Верх стола називали стільницею, що часто вирізблювали по сторонах і покривали фарбою яскравих кольорів: зелений, синій або червоний. Із записів науковців відомо, що збиралася вся родина за столом або столом – скринєю у великі релігійні свята [81, с. 3], а також коли відбувалися родинні свята (весілля, хрестини) чи поминки. За стіл, на покуть, першим завжди сідав голова сім'ї, а далі і всі інші члени родини. В. Сивак зазначає, що «під час весілля молодих садили на покуть за столом під іконами» [81, с. 1294]. При дуже великих святах таких,

як Різдво, Великдень чи Трійця стіл накривали скатертиною. Також зі столом було пов'язані і різні повір'я, наприклад в нову хату стіл заносили першим.

Важливим в побуті Покутського інтер'єру були і скрині у яких зберігали цінні речі, полотно, новий і святковий одяг (Рис. А. 2.1.3). Ці скрині виготовляли із різними віками: двосхилі, плоскі або овальні. Такі скрині могли ще називати куфером (з напівкруглим віком). Найчастіше його ставили біля столу. Про таку скриню мріяли всі дівчата тому, що вона наповнювалася речами і «була символом майбутньої нової сім'ї. Молода дружина ввозила її з рідної хати як спогад про дівочтво...» [91, с. 65]. Такий куфер завжди було видно поміж інших меблів, бо його прикрашали різьбою або малюнками. З часом скриню переміщують в комору, а в кімнаті «замість неї у побуті поширюється різновид меблів для зберігання тканин та одягу – шафа» [81, с. 1297].

Багато уваги приділяли і бережно відносилися до образів. Цінними були всі образи, але найбільш шанобливими були «ікони св. Марії, Ісуса та Миколая, до якого люд наш має спеціальне набоженство, він є опікуном вдів і сиріт, благословляє господарство і опікується подорожніми» [75, 724] (Рис. А. 2. 1. 9). Ікони переважно чіпляли на «східній стіні під стелею висить кілька образів святих, серед яких перше місце займає св. Миколай і Матір Божа» [75, 724] (Рис. А. 2. 1. 10; Рис. А. 2. 1. 11). Як вже згадувалося образи прикрашали висушеними вінками і квітами, що освячувалися в церкві. Зберігали за образами і шутку освячену на Шутну неділю (тиждень перед Великоднем).

Найдавнішим в Покутському інтер'єрі був дерев'яний настил на якому спали та відпочивали і називали – постеля, постіль, постель: «В бідніших хатах ліжка заміняє тапчан, збитий з кількох дощок, опертих на чотири палики, вбиті в землю, накритий веренею...» [75, 724]. Ліжка переважно ставили «при північній стіні стоїть ліжка зване постель: є то тапчан широкий на дві особи, досить довгий (доходить деколи аж до комина), з дощок на ніжках...» [75, 724]. Деколи верхні стовпчики (мається на увазі сторона, де

розміщувалась голова припіднімалися вище від настилу і називалися побічницею через те, що до них кріпилися широкі дошки у вигляді боковини. Називали їх ще – побічниці і побічні: «штири слупи забив в землю, побічниці... і постіль з дошок» взято із Тлумацького району с. Одаї. Таке підняття робили навіть до пів метра. Так звану постіль встеляли соломною і накривали веретою (верето – туге полотно). На верето лежали пару подушок, які кожна сільська господиня робила сама (Рис. А. 2.1.13). Це описує науковець О. Афанасьєв – Чужбинський так: «на постелі розкладають цілу купу подушок з кольоровими облямівками та піраміду з ковдр і килимів, складених учетверо» [36, с. 41]. Для виготовлення подушки брали пір'я, переважно із гусей, мили його, сушили, а потім рвали руками на дрібні куски, щоб утворювався пух: «тапчан вистелений соломною і прикритий веретою, на ньому кілька подушок з надертого пір'я... у багатших пішви на подушках усі білі...» [75, с. 724].

Вже майже в кінці XIX ст. на початку XX ст. заможніше населення почало виготовляти ліжка: «В куті хати розташоване велике ліжко, щонайменше на три особи, вистелене веретою, на якому спить газда...» зафіксовано на Снятинщині [75, с. 725]. Різнилися новіші моделі ліжка тим, що його нижні стовпці не закопували в землю вони могли бути просто стовпцями, а іноді починали вже траплятися у вигляді побічниці, але нижчої за розмірами ніж верхня. Ці ліжка населення вже мало можливість переносити в оселі з однієї сторони в іншу. Переважно над ліжком прикріпляли жердини (полички) навіть до трьох штук [55, с. 3]. Траплялося, що подібну жердину примощували і біля пічки.

Традиційними були на Покутті і колиски для немовлят. Ці колиски були двох видів – переносні (А. 2.1.1) і підвісні (А. 2.1.2). Влучно зазначає науковець В. Сивак, що «підвісні колиски – були переважно в півкурних хатах, у 30 – 40 – х рр. XX ст. їх уже ставили на підлозі» [81, с. 1300]. Їх виготовляли різної форми: овальні, прямокутні, напівовальні і любої іншої форми. Робили ці колиски і більш складної конструкції, де поєднували

декілька форм разом. Матеріалом для виготовлення колисок служило дерево. Використовували і допоміжні матеріали. У кожному поселенні Покуття вони були різними – полотно, деревина, лоза, солома. У середині ХХ ст. були і колиски, що плелися з лози. Таким типом користувалися жителі, що проживали у долинах близько річок Прут та Черемош. Для виготовлення колиски із дерева брали різні породи деревини, як листяні так і хвойні. Із хвойних переважала – смерека, листові дерева це бук або липа. На Коломийщині робили дитячі так, звані ліжечка і з дуба. Були села, де дубові колиски призначалися для хлопчиків, а липові для дівчинки – зафіксовано у с. Тростянка [75, с. 727]. Підвісні колиски підв'язували до дерев'яного сволака під стелю, що розташовувався поблизу ліжка для дорослих. Вже з початку ХХ ст. почали набувати популярності переносні колиски, що кріпилися на ходульці у вигляді півдуг для заколисування немовлят так, як ліжка вже теж були переносними.

Важливим у інтер'єрі Покутян із середини ХІХ ст. було і ткацтво та рукоділля. Масово почали застосовувати в оселях: «налавники» – для накриття лав; «наліжники» – для накриття постелі; виткані або вишиті доріжки, що накривали полиці; вишиті або виткані скатертини для столів і скринь (Рис. А. 2. 1. 12); вишиті рушники і подушки із різноманітними орнаментами різних кольорів, виткані ліжники, що застелялися поверх верети на ліжку (Рис. А. 2. 1. 8). Вишиті подушки клали на верх ліжка, щоб було видно вишиття, яким вони прикрашалися.

Важливим в інтер'єрі було і гончарство. Оселі прикрашали великою кількістю виробів, що зробили місцеві гончарі. Вони найчастіше виробляли: тарілки (Рис. А. 2. 1. 5), горнятка і глечики. Ці вироби були для них посудом повсякденного використання, але були також вироби, що використовувалися в традиціях і обрядах. До такого виробу належить макітра. Користувалися Покутяни і мальованою посудом фабричного виробництва, яку купляли. Розставляли її у намиснику, а також могли розвішувати по стінах.

Для освітлення використовували каганець. Дослідник О. Кольберг писав про освітлення, що використовували в ХІХ ст. – «Ввечері більше вже вживають канфіни для освітлення; дехто олії в каганці. Давніше всюди світили каганцем, а частіше ще лучивом (скібки)». З половини ХІХ ст. почали користуватися для освітлення кімнати гасовими лампами. Ці лампи давали освітлення завдяки спалюючій речовині, яку добували із нафти, що проходила очищення хімічними способами. Цією лампою освічували всю кімнату, вона легко переносилася з одного місця в інше. З кінця ХІХ ст. на початку ХХ ст. освітлення почало удосконалюватися і населення почало застосовувати ліхтарі, що були видовженої форми із поверхнею у формі куба. Вони були надзвичайно практичними. Їх застосовували не тільки для кімнат, але при необхідності легко і зручно користувалися для освітлення на вулиці: «до стайні йшли з ліхтарнею» або «Коли йшли до стайні, до сусіда – мали ліхтарні» [75, с. 7].

Отже, із зібраних матеріалів ми дізналися про життя переважно селянського населення на Покутті, про те як облаштовувався їхній дім і якими предметами користувалося населення. Можемо спостерігати у різних регіонах Покуття певні варіації у інтер'єрі житла. Це житлове приміщення умовно ділилося на чотири основні частини. Перша частина мала назву лави або парадна – місце призначалося для зібрання сім'ї за обідом і на святах. Другу частину називали мисник – просторий простір, де розміщували полиці із вільною територією. Третя частина була кухонною і називалася піч – територія на якій готували їжу і обігрівали житло. Четверта частина була спальною і також називалася піч або ліжко, яке ще називали піл. Цей інтер'єр був дуже подібний між собою, але мав різні регіональні особливості. За період кінця ХІХ – початку ХХ ст. майже була ліквідована система опалення, що називалася курною. Печі почали розмальовувати різними кольорами, наносити орнаменти і декорувати кахелем місцевого виробництва. Активно почали білити стіни в хатах і користуватися в своєму інтер'єрі мальованою керамікою, декоративними тканинами і новітніми меблями.

2.2. Народознавство в покутському народному одязі кінця XIX – початку XX ст.

Народний одяг – це надзвичайно цікава і багата епопея Покутського краю. Одяг у цій місцевості тісно переплітався з різними структурами суспільства: антропологія, мистецтво, історія і етнографія і багато інших факторів. У період XIX – XX ст. вбрання почала поєднувати в собі два уособлення – це історичні події, що формувалися на протязі десятиліть так і традиції, які були популярні і мали історико – етнічний характер. До етнічних його відносять через те, що була схожість з іншими етнологічними групами, але з різноманітними незначними розбіжностями. За допомогою індивідуального підходу і способу крою і шиття суспільство мало змогу підкреслювати свої особливості.

Вже на початку XX ст. на Покутті почали поєднувати різні тканини. Ці тканини могли різнитися декором, структурою і кольором, а також часто почали об'єднувати матеріали промислового виробництва з тканими саморобними в домашніх умовах. Народні майстри уміло поднювали вишивку з декором і тканиною, підбирали індивідуальний крій, так щоб це поєднання злилося в один стрій. Саме таким поєднанням покутський одяг і відрізнявся від одягу по всій території України. Всі частини народного одягу формувалися за довгий період часу. У кожного компонента одягу було своє призначення і функції для яких використовували різні матеріали, художнє оформлення, прикраси, техніку крою і шиття. Щоб сформувати народний одяг в один гармонічний стрій кравці враховували всі необхідні складові частини. До цих складових відносили: тканину, оздоблення, спосіб, як одягали дану річ, фасон крою і пропорції. Великий вплив на основну пропорцію мав орнамент, яким оздоблювали одяг. За допомогою таких орнаментів, які переважно були виконані у вигляді вишивки ручної роботи підтримувалася рівновага і плавний перехід від однієї речі до іншої. Деякі вишиванки носили символічний характер і пов'язувалися з різними повір'ями, обрядами і традиціями. Служили наповненням до народного одягу

і прикраси, що вважалися декоративними – виготовлені із скла, дерева, металу. Людство здавна приділяло багато уваги знакам і символам в оформленні одягу, зверталася увага на гаму кольорів. Був встановлений поділ на такі групи, як повсякденний так, і святковий з яким пов'язувалися традиції і обряди.

На сьогоднішній день ми можемо спостерігати зростання інтересу до давньої етнічної культури. Дослідження, що проводяться стосовно спадщини колишньої культури одягу є надзвичайно актуальними на сьогоднішній час. Метою цих досліджень чи спостережень є вивчення цілої системи символів і знаків, кольорів та орнаментів на різних тканинах, які відносилися до основного вбрання. Майже усі дослідники вивчаючи орнаменти у вишивці Поділля умовно робили поділ на дві головні частини. Перша частина вважалася естетичною, а друга – магічна. Кожен орнамент являвся оберегом особи, яка носила художньо оформлений вишивкою одяг. Оберіг у вишитті мав вигляд кола, ромба, квадрата та багато іншого. Населення Покуття старалося застосовувати в орнаментах закономірності, що відображалися у природніх явищах і таким чином створювали все нові і нові мотиви і орнаменти з різноманітними символами і значеннями [33, с. 41 – 42].

Дослідник Ю. Мельничук вважав, що майже всі вишиванки незважаючи на те, якої вони форми містять символи і знаки чотирьох стихій – землі, повітря, води і вогню [62, с. 192]. Наносили вишивальні узорі і на ритуальні тканини – рушники, обруси, що застосовували разом із святковим одягом на заручини чи весілля. Вважалось, що за допомогою певних орнаментів можна було привабити добрих духів, які несли у своїх повір'ях пов'язаних із вишивкою добро, світло, тепло і відігнати темні сили, що притягували погану енергетику.

Дослідник Г. Щербій вважає усі символи в вишиванках є безпосередньо пов'язані в одязі і мають свої характерні особливості. Орнаменти мають неабияку залежність від призначення даного одягу. Такі зміни чітко видно спостерігаючи перехід від повсякденного вбрання до

святкового і від святкового до обрядового. Із кожним таким умовним переходом активно збільшувалася знакова функція. Повсякденний одяг мав свої орнаменти, але при переході в святковий ці орнаменти являлися допоміжними елементами. І так орнаменти із святкового одягу виконували другорядну допоміжну роль в прикрасах до обрядового одягу або взагалі не використовувалися [97, с. 133].

Науковець І. Гургула вважав, що на території Тлумацького району були популярними вишивки з восьмивимірних зірок. Ці зірки склалися із ромбів, яких вишивали по одній прямій. Зокрема про вишивки цього району вчений писав наступне: «...завдяки застосуванню різних способів вишивання окремих деталей узорів тлумацькі вишивки дуже пластичні й дають враження емалі» [25, с. 5 – 6]. Також тут були популярні однотонні вишивки, а в селі Олеша ці вишивки виконували чорними нитками.

До обрядового вбрання відносили одяг, що застосовувався переважно у сімейному та родинному колі відзначаючи важливі події життя. До таких подій належать: хрещення дитини, заручини, весілля, святкування великих релігійних свят та поховання людини. Обрядовий одяг так, як і святковий виконує певні функції стосовно знаків і має у собі велике духовне навантаження. Дослідники, що займалися досконалим вивченням одягу найбільше акцентували свою увагу на різновиди і розбіжності між регіонами на Покутті. Найменше звертали увагу на силуети крою і пропорції. Всі ці силуети були дуже подібні між собою і чимось споріднювалися з іншими народами. Як художнє так і декоративне оформлення було широко відкрите для втілення різних творчих ідей. Завдяки таким втіленням різних творчих ідей майстрів в роботу народжувалися все нові і нові композиції в яких споріднювалися різні геометричні фігури у вигляді орнаментів разом із рослинним світом, де часто вишивали різні квіти із майстерно підбраною гамою кольорів. Завдяки цьому творче оздоблення має не тільки історичну цінність. Оформивши все в єдине ціле створюється неповторний покутський

стрій, який за допомогою оформлення традиційними символами має великий кругозір цінностей на духовному рівні [97, с. 134].

Важливе місце у одязі Покутян займала сорочка. Всі сорочки незважаючи на те, чи чоловіча сорочка, чи жіноча містили в собі велике символічне значення. Вмілі рукодільниці розвивали все нові і нові узори із різновидами кольорів. В «Українському народознавстві» зазначається, що «в одязі Покуття переважав червоно – вишневий колорит» [92, с. 505]. Такі зміни переважно відбувалися в оформленні буденних і святкових сорочок. В обрядових сорочках намагалися залишити все оформлення майже без змін пояснюючи це заборонаю змінювати символіку на духовному рівні, тому передавали орнаменти з покоління в покоління старовинних зразків. Велике значення в обрядовому одязі приділяли весільним сорочкам. Про них часто співалося в піснях:

Шовчиком вишивала,
Князеви передала,
Прошивка боловчиста,
Позліткою позлочиста,
Позліткою позлочена,
Князеви передана.
З полотна тоненького
До зятя миленького.
З довгими рукавами,
З широкими полами [105]

Цікаві записи зробила згідно своїх особистих спостережень дослідниця М. Білан. Вона описуючи сорочки чітко зазначила, що у чоловічих сорочках передається з покоління в покоління символіка орнаментів, які відображають традиції пов'язані із силою, мужністю, верховенством і підготовкою стати на захист при необхідності у різних потребах, що стикається людство. З часом ці орнаменти пройшовши немалу модифікацію, ще в князівські часи пройшли перевтілення і здобули форму герба. Дослідниця зробила висновок,

що від цих узорів і поступово створювалися символи, які досягли державного рівня і одержали статус для призначення нагород [39, с. 102].

Описувала дослідниця М. Білан і жіночі сорочки. Чітко звертала увагу на узори, які прикрашали жіночі вишиванки. Розглянувши різнобарвні витвори мистецтва дослідниця зауважила, що у всіх орнаментах чітко виражається жіноча величність. Підкреслюється особистість, що створена для величності і несе в собі довіру, тепло, любов, продовження роду і материнську відповідальність та повагу до навколишнього середовища. На жіночих вишиванках талановиті вишивальниці старалися відобразити в узорі все те, що оточувало жінку, яка буде носити це вбрання за допомогою різних символів і геометричних фігур, які створювалися не тільки для краси, а служили оберегом на духовному рівні. Це символи, які служили оберегом сягали своїм корінням у тисячолітню давнину і були нерозривно пов'язані з оточуючою природою і її факторами. Завдяки цьому почали поступово з'являтися у жіночих сорочках узори в яких перепліталися геометричні фігури з рослинним світом про, що оспівувалося в піснях згадуючи жіночу красу: гарна неначе зіронька, мов рожа, чарівна квітка.

Орнаменти покутської вишиванки умовно поділялися на три види: зооморфні, геометричні і рослинні. В ХХ ст. додався ще один вид узору в вишиванках – орніоморфний. Цей вид орнаменту використовували у весільному вбранні. Вишиті в такому стилі сорочки для молодої пари на весілля означали нерозлучне, щасливе у достатку сімейне життя. Об'єднавши всі спостереження в єдине ціле дослідниця зробила висновок, що для Покутян традиційним одяг був з квітковим і геометричним орнаментом. Вишиванки з зооморфними, орніоморфними і антропоморфними мотивами використовувалися рідко і тільки в обрядовому одязі [63].

Орнаменти, де вимальовувалися квіти, а насамперед троянди не були взяті із давнини. Деякі науковці з впевненістю заявляють, що вишиванки із квітами були з копійовані із фабричних узорів, де чітко зберігався не тільки орнамент, а і гама вміло підібраних кольорів, де був плавний перехід від

одного кольору до іншого за допомогою різнобарвних відтінків. Троянди у давнину називали «ружа» – квітка, яка відображувала сонячну теплоту і енергію в честь древньої назви сонця «Ра». В честь цього узори з квітами троянди формувалися стосовно законів саме рослинного створення орнаменті і мав ознаки безперервного руху сонячної системи [39]. Були неперевершені вишиванки із трояндами, які формувалися в геометричні узори, що було ознакою про те, як виглядає весь Всесвіт. Квіти вважалися відображенням безмежних зоряних шляхів і мали назву «квіти – зорі».

Вся вишиванка покутського краю вважалася благословенна не тільки знаками сонця, а і води. Знак сонця часто відображали у формі восьми пелюсткової квітки, а знак води у формі скрученої спіралі або ще називали формою скрученого вужа. Це були дві головні стихії за допомогою яких існувало і існує людське життя, що пояснювалися, як батьківська енергія і материнська волога. Багато таких знаків зустрічалися на Городенківщині і Коломийщині. В квіткових орнаментах квіти завжди були більшими від допоміжних елементів. З давніх узорів брали всі відображення, де були символи із ознаками води, яка поєднувалася із відображеннями сонця, а також землі. Всі ці ознаки в поєднанні вказували на святу трійцю, що вважали життєдайною – без якої неможливе життя.

Символічні знаки землі відображали у формі ромбів. Майже усі ромбічні знаки розташовували, як в жіночих так і чоловічих сорочках на передпліччі, так, як пояснювалося це ознакою родючості нашої землі, яка обігрівалася сонячним теплом. Оздоблювали вишиванки і безперервною спіраллю, що вишивалася у вигляді замкненого кола і носила в народі назву «безкінечник». Символізував «безкінечник» безперервну дію сонця на нашу землю для тепла і родючості, а також відображував безперервний цикл часу у житті, що не зупиняється [80, с. 206]. Часто на обрядових сорочках позначали умовно вишиті «вазони». У таких орнаментах не було вишиванки з посудинами. Вишивалися умовно коло, квадрат чи ромб, що означали

емкість для вазона, а в середині родинне дерево без плодів, як символ продовження роду. Зустрічалися такі мотиви переважно на Снятинщині.

Науковець з Івано – Франківщини М. Аронець займалася дослідженням мистецтва періоду, що належав кінцю XIX ст. і початку XX ст. Зібравши багато різної інформації зробила висновок, що традиційна вишивка у одязі зберігала багато унікальних узорів і схем, які відображалися цілими композиціями, що гармонійно поєднувалися у різних схемах. До головних ознак таких композиційних схем належали нескладні, а на вигляд дуже прості орнаменти: розетка (квітка) у квадраті, ромби або подібні форми, що нагадували зображення ромба, хрест який розташовували посередині кола чи квадрата [34, с. 95 – 105]. Майже для всіх вишиванок брали різнобарвну гаму кольорів хоч декуди траплялися однотонні – вишиті сорочки одним кольором. Для однотонної вишивки брали червоний, чорний або білий колір. Вишивка одного кольору була популярною як зазначає Х. Нагорняк у м. Тлумачі, а саме: «чисто біла або світло – червона з малим доповненням жовтого й синього кольорів, вишита технікою хрестом; двоколірна, червоно – чорна, вишита технікою хрестика або низинкою» [63, с. 222]. На Покутті прикрашали вишиванкою не тільки сорочки. Оздоблювалися головні убори, верхній одяг і навіть рукавиці.

Багато зусиль і уваги приділяли Покутські майстри формі викроювання традиційного і обрядового одягу. Витонченими були із особливостями крою повсякденні речі. Одночасно користувалися популярністю в Покутян дві форми крою жіночих сорочок, що були подібні між собою і яким присвоїлися майже однакові назви: «рукавянок», «рукавенок» [54, с. 81]. Цей тип сорочок був тунікоподібний без плечових швів, що називався перекидний або уставковий. На горловині розміщували комірець, який міг бути, як відкидний так і у вигляді стійки. Траплялися сорочки просто з обробленою горловиною без комірця. Рукави були широкими із манжетами на краю. Весь рукав густо призбирувався, щоб пришити до вузького манжету. У околицях Коломийської сторони Покуття рукави в сорочках були широкого крою і не

завужувались. Низ рукава сорочки також залишався широким і край довкола обшивали ниткою одного кольору. Часто зустрічалися рукави, які закінчувалися на краю у вигляді призбираного волана невеликої форми. Були і уставково – додільні сорочки, які були довгі по довжині і відрізнялися формою крою. Такий вид сорочок одягали на весілля дівчині, що виходить заміж. Ці сорочки служили сорочкою і одночасно пітичкою для спідниці. В народній назві їх називали «циркована», що означало вишита в кругову з низу. Цей вид сорочок вважався основою весільного одягу. Його оформлення виконували поліхромною (одноманітною) вишивкою, яку розміщали на манжетах, комірі і довкола пазушного розтину. Пишно проводили декорацію рукавів, окрім самої пишної форми рукава з'єднувальні шви між рукавами виконували нитками різних кольорів [54, с. 82].

Тільки у Покутян можна відстежити три види формування сорочок: гофрування, гладьові і рублені. Гофрування сорочки це сорочка із вкладеними складками. Проводили силуетне поєднання складок в одному фасоні вклавши складки з переду по боках і зверху в низ на рукавах, де нема вишивки (Рис. А. 2. 2. 16). Поблизу складок відразу розміщали вишивальні узорі, які виконувалися не тільки технікою у формі хрестика, а і гладдю з різноманітною аплікацією, що акуратно оброблялася і вирізалася, щоб були отвори у формі квадрата, круга або ромба. Гладьова техніка виконання вишивки завжди поєднувалася з аплікацією і робилася білими нитками на білому полотні. Існували і «писані» сорочки в яких все суцільно було заповнено вишивкою і набували поліхромного вигляду завдяки обмеженню у використанні кольорів (Рис. А. 2. 2. 15). Для поліхромного виду дозволялося брати не більше двох кольорів, але траплялися роботи виконані в одному кольорі і з постійно повторюючим орнаментом. Цей вид поліхромного вишиття у сорочках використовувався у Снятинському регіоні. Існував ще і третій вид сорочки «рублена». В них чітко поєднувалося вишивання передньої частини із витканими рукавами. Рукав у рубленій сорочці виконували в оранжевих, жовтих і цеглових кольорах теплих відтінків.

Самим інтересним був фактор гофрування і приморщення не тільки в сорочках, а і в намітках, які носили пов'язуючи над чолом. Форма такої намітки своїм зовнішнім виглядом нагадувала шапку у вигляді циліндра, який мав гофровану поверхню.

Чоловічі сорочки також ділилися на три групи: перекидні, уставкові та безуставкові, хоч всі були пошиті за одним тунікоподібним мотивом. Ці сорочки усі шилися із широкими рукавами, де краї акуратно зароблялися. Подекуди практикували моделі широкого рукава, де край призбирували і пришивали до манжета надавши завуженої форми. Існувала народна назва манжета – «чохла», оскільки пришивання виконували так, щоб рукав вставлявся в середину в манжет і тоді робили шов [54, с. 82]. Оздоблювали рукави по всій довжині зверху до низу вузькими смужками. Край внизу рукава або «чохла», кругом горловини і пазухи (розріз на грудях для легкого одівання виробу) – декорували поліхромною вишивкою. Для зав'язування рукавів і коміра або стійки, яку часто використовували заміняючи комір брали червону стрічку виготовлену з вовни. До святкових сорочок, які часто використовували для весільного вбрання нареченого додавалися орнаменти вишивки (Рис. А. 2. 2. 18). Виріб був більш насичений ширшим узором на комірці і зап'ясті рукава у формі дудів (завужений).

До поясного одягу у жінок були опинки (Рис. А. 2. 2. 15). Вони мали вигляд спідниці, виготовлялися з вовни і складалася з двох незшитих частин. Опинки ткалися чорного кольору уздовж яких ткали вузькі смужки з орнаментом, а вузький край по ширині оформляли червоними смугами, які були ширші від смуг по довжині. Верхні кути обгортки кріпили під широкий пояс і часто нижній кут з однієї або двох передніх сторін. Кут опинки припіднімали і кріпили під пояс так, що було видно сорочку. Часто Покутські жінки робили гофрувальні опинки в широкі складки по довжині. Припідняті опинки також кріпилися фартухом поверх якого брали витканий яскравих відтінків пояс. Були у Покутянок розбіжності у носінні поверхніх опінок. Городенківщина і Коломийщина дотримувалися одного стилю, а Снятинські

жінки відрізнялися носінням одягу, підгортавши тільки один нижній кінець опинки закріпивши поясом і одівши поверх виткану у різнобарвні візерунки запаску.

Талію обперізували витканим поясом, що називався «попружкою» або крайкою. Популярною була і спідниця червоного або чорного кольору, яку в народі називали «рікля» (Рис. А. 2. 2. 15). Вже у кінці ХІХ ст. жінки починали одягати однотонні спідниці, що кріпилися на талії без крайок і запасок. Ці спідниці носилися в різних яскравих кольорах, але основна перевага була у спідниць чорного кольору. Ці однотонні спідниці прикрашалися знизу вишиванкою або нашитою стрічкою «спідниці по низу вишивали червоною волічкою та оздоблювали позументами». Волічка в баному вислові означає вовняну тугу нитку, а позумент – стрічка. Вже з кінця ХІХ ст. на початку ХХ ст. в моду ввійшли мальовані спідниці, що шилися із фабричної розмальованої тканини та різнокольорові фартухи, що шилися у складки (Рис. А. 2. 2. 17). Цей стиль спідниць і фартухів поступово витіснив опинки і запаски.

У чоловіків на покутті за поясний одяг були штани завуженої форми. Штани зав'язували на талії плетеним шнурком, що кріпився вверху на петлі пришиті до краю. Був і інший тип поверхневого одягу у чоловіків, що мав назву «ногавиці» – цей вид одягу був значно завужений донизу, а верх кріпили за допомогою резинки, яка вставлялася у пояс. Шили кравці для чоловіків і «рясувальні» штани. Вони виділялися своєю своєрідністю так, як пошив виконувався з білого полотна. «Рясувальні» – це народна назва через те, що угорі такого одягу робили поперечну вставку у складки надаючи виробові гофрованої форми. На зимову пору року виготовляли для чоловіків штани із білого сукна. Вони були досить теплими і зручними. Низ цих штанів під час одівання обгортали кругом ноги сукняною онучею, яка обов'язково була з країв вишитою червоною або білою ниткою. Білі сукняні штани, які одівали на свята знизу залишали прямими нічим не обмотуючи. Декорували кольоровою вишивкою біля кишені, уздовж бічних швів та низу кругову. Для

підперезування використовували широкі шкіряні ремені на яких витискали орнаменти. Ширина була доволі великою так, як на ремені розміщували навіть п'ять пряжок і прикрашали гудзиками та металевими бляшанками. До пряжок чіпляли металеві ланцюжки на яких кріпилися предмети для повсякденного користування такі як: ніжик, годинник, кресало. Окрім ременів носили шкіряні паси. Пас виготовляли із шкіри, яку складали вдвоє і носили через плече. Ці паси виконували і роль сумки [48, с. 588 – 589].

Полюбляли носити покутські жінки і невід'ємну частину нагрудного вбрання – «кептарі» (Рис. А. 2. 2. 14 та Рис. А. 2. 2. 15). Вони існували у двох кольорах – білий та чорний. Шили їх без рукавів тому називали ще безрукавки. Кравчині чітко підкреслювали жіночий силует так, як крій був особливий. Кептар був коротким до талії, з переді розріз без застібок із заокругленими кутами. Комірець мав форму стійки і під шиєю кріпилися тонкі зав'язки із білої шкіри на кінцях прикрашені кольоровими китицями. На середині кептара з краю пришивали великий гудзик з одної сторони, а на протилежному боці робили акуратну шкіряну петельку. Прикрашали кептар нашиваючи на нього кольорові тонкі стрічки різних кольорів. Вишивали різнобарвні ромби, кола та квадрати формуючи їх в декоративний орнамент. Пришивали у великій кількості кутаси червоного кольору надавши їм круглої і малої форми. Краї часто обшивали овечою вовною чергуючи чорний і білий колір.

Використовували як верхній одяг – сердаки. Їх шили прямоспинними і приталеними з коміром у формі стійки та рукавом широкого крою, вставляючи по боках клиноподібні вставки. Гудзики у сердаках обтягували синім сукном, а край коміра кишень і передньої поли обтягували шнурком із вовни синього кольору. Петлі для заціпання сердака також робили із синього шнурка. Любили одягати «свити», які шили білими або брунатними і для оздоблення використовували різнобарвні шнурки. Шили також із синього сукна і складками з заді – «кунтуші» оздоблюючи їх червоним шнурком кругом рукавів, коміра і кишень. Верхнім чоловічим одягом були «каптани» і

«капоти». Виготовляли їх із синього сукна і форма крою була з копійована із давніх жупанів. В зимовий період чоловіки одягали прикрашені хутром кожухи [54, с. 85].

Існував і обрядовий верхній одяг для молодої який називався «гугля». Шили гуглю із білого домотканого сукна у формі плаща – накидки, де залишали одну сторону незшитою. Оздоблювали незшитую сторону різного кольору вовняними шнурками і плетеними стрічками. На горі гуглі кріпилися зав'язки, а боки прикрашали вишивкою. Використовували цей одяг для прикривання плечей молодої. А на Снятинині існувала традиція на весілля молодій вишивати дві сорочки для першого та другого дня, відповідно «червоненку» та «біленку» [48, с. 594].

Головні убори були різної форми. Багато дослідників відстежували і описували форми різноманітних головних уборів і стилю зачісування волосся. Дослідниця О. Косміна писала, що одружені жінки обтинали волосся «і ховали його під кичку, очіпок, перемітку. Дівчата робили проділ на тімені і заплітали над вухами дві коси (критки), які укладали навкруги голови вінком» [54, с. 85]. Популярною була дівоча зачіска волосся, що називалася «в дрібниці» – волосся ділили на три частини і кожна з них ще на вісім пасм для плетіння. Дрібно плетені коси переплітали із попліткою (туга вовняна нитка червоного кольору) або тугими нитками різних кольорів, маленькими китицями у формі кульки. На скронях дівчини кріпили малі букетики із живих або штучних квітів, гердани або барвінок. Дівчата, які були заручені кріпили на скроні до букетів біле пір'я, що подарував на заручини майбутній наречений. Жінки носили намітки пов'язавши їх над чолом у вигляді півкола (Рис. А. 2. 2. 15). У ХХ ст. намітки поступово почала витісняти домоткані та фабричні хустки (Рис. А. 2. 2. 15). Домоткані хустки ткали жінки самі із тонкої вовняної пряжі або купованої бавовняної нитки. Вовняні хустки були квітчасті і називалися в народі «тернові». Такими хустками користувалися не тільки жінки для носіння. Їх ставили поверх гуглі

на плечі молодої, перев'язували талію поверх весільного одягу і зав'язували голову після зняття весільного вінка [54, с. 86].

Чоловіки на Покутті дотримувалися стилю колишніх часів і не обстригали свого волосся залишаючи його довгим. В літню пору року за головний убір служили капелюхи, що плелися із соломи. Прикрасами для капелюха служили чорні стрічки та вовняні шнурки різного забарвлення. Капелюхи носили, як хлопці, так і чоловіки. Існувала давня традиція в капелюх закладати біле пір'я. Таким звичаєм користувалися хлопці, які ходили сватати дівчину – вставляли три білих пір'їни. В зимовий період чоловіки носили коносоподібні шапки із сукна, що називалися «шлик» або баранячу шапку із вставкою з верха з шкіри або сукна, що називалася «клепаня». По боках таких шапок пришивали зав'язки, краї часто обшивали хутром, а верх оздоблювали малою китицею, що виготовляли із сукна червоного кольору. Були поширенні для зимового періоду такі шапки, як «катарка». Це були шапки круглої форми, що виготовлялися із телячого хутра. У них робили по боках відкидні краї, щоб було тепло у вуха і обшивали верх та відкидні краї знизу синім сукном. Обшивали край шапки червоною ниткою, а зверху в одній стороні прикріпляли різнокольорову китицю [54, с. 86].

Жінки користувалися великою кількістю різноманітних нагрудних прикрас. За прикраси їм служили коралі і пацьорки, гердани і стрічки із скла, ланцюжки з металу на яких кріпилися хрестики і монети. Монети акуратно прикріплювалися і були обов'язково срібними. Вважалося, що чим багатший рід тим жінка носила більші прикрас і коралів великої форми. На ногах за взуття служили «капчури» – в'язані із кольорової вовни шкарпетки на верх яких взували «постоли», які виготовлялися із шкіри волів, що була жовтого кольору із витеснинами узорами. Такий вид взуття кріпився кругом ноги шнурками із вовни або шкіри. З часом до ХХ ст. таке взуття витіснилося чоботами із чорного, червоного та жовтого кольору. Оздобленням таких чобіт були звичайні шви і цвяшки. У жіночому асортименті взуття появились

короткі чобітки, що мали назву «штіблета» із невеликими отворами. У чоловічому гардеробі взуття крім вишитих онуч на ноги і постолів появилися шкіряні чоботи оздоблені підковою.

Отже, традиційний одяг Покуття в кінці XIX ст. на початку XX ст. використовувалося, як повсякденний, святковий та обрядовий. У своїх спогадах М. Бажанський так описував народу ношу, о одягали на свята: «...у багатих у барви вишитих сорочках. Око не знало, де має зупинитися, чи на прекрасній крайці, пишних сап'янових чобітках, кептариках, узорами багатих» [48, с. 586]. Також вбрання мало свої особливості не тільки крою і вишивки, а й у назві.

РОЗДІЛ ІІІ. ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ НАРОДОЗНАВСТВА

Школярі як і будь – яка людина є завжди оточені різними естетичними, ціннісними, моральними, світоглядними ситуаціями. Щоденно ми виконуємо купу завдань та приймаємо багато рішень. Саме тому на сьогоднішній день в розвитку шкільної освіти є популярним і набуває поширення компетентісний підхід. Він є покладений в канони освітнього процесу. Це пояснюється тим, що цей підхід є особистісно – орієнтованим і направлений на особистість дитини. Компетентісний підхід об'єднує в собі інтелектуальні та духовні навички, що є запорукою успішного життя. Компетентісно – зорієнтована освіта є націленою на комплексне оволодіння школярами знань і успішного їх застосування в практичній діяльності.

Впровадження компетентісного підходу в освіту пояснюється тим, що в теперішньому світі потрібно не тільки давати знання учням, а й навчити їх користуватися ними. В Україні освітній стандарт щодо впровадження компетентісного підходу орієнтується на «Рекомендації Європейського Парламенту та Раду Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» [108]. А також «компетентність» за законом «Про освіту» визначається так: «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [107].

Компетентісна освіта відчиняє перед школярами багато нових можливостей. За допомогою цього підходу підвищується зацікавленість школярів у навчанні. Вчитель який вибирає компетентісний підхід відкриває перед учнями нові перспективи, удосконалює навчання та робить урок яскравішим та цікавішим. Саме цей підхід на народознавчих уроках дозволить школярам:

- значно підвищити ефективність навчання, навчить їх до самостійності і відповідальності за свої дії;
- вдосконалювати творчий хист та власні якості (наприклад на уроці народознавства);
- діти не просто отримують знання, а будуть вміти креативно застосовувати їх в житті (наприклад отримані знання про одяг покутян на уроці народознавства чи екскурсії у краєзнавчий музей діти можуть легко відтворити у власній вишиванці);
- навчитися не просто отримати знання, навички, вміння, а й застосовувати їх у повсякденному житті.

Навчання народознавства повинно бути організоване так, щоб учні усвідомлювали своє значення в навчанні. Компетентісний підхід повинен звертатися до «...внутрішнього світу дитини, зумовленої не тиском, а особливою організацією змісту й методами освіти» [53, с. 150]. Для його реалізації обирається така структура, щоб він відповідав кінцевому результату. Такий підхід прогнозує позитивні і якісні зміни в канонах освіти та організації навчання народознавства. Компетентісний підхід потребує чіткого планування уроку. Він повинен здійснюватися так само як і навчання від загального до конкретного, тобто навички які діти набувають під час навчання повинні розвиватися від простих (засвоєння та застосування) до складних (аналіз, синтез).

Завдяки компетентісному підходу міняється і роль дітей: із пасивного засвоєння і відтворення знань і навичок перетворюється у самоосвітні практичні і дослідницькі дії. Школярі побачать та зрозуміють, що гарантією успіху є позитивна мотивація, саморозвиток, сумлінність. В його основі лежать загальні і предметні компетентності які є важливими у розвитку і формуванні особистості. Загальні або «ключові» компетентності це ті без яких людина не зможе успішно взаємодіяти з навколишнім світом. Автори методичного посібника «Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі» дають загальним компетентностям таке визначення:

«...вони набуваються учнями впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі у всіх класах середньої школи...» [53, с. 16]. А галузеві компетентності для кожного предмету є своїми. Їх розвивають протягом вивчення того чи іншого предмету, тому їх ще називають предметними. З кожним роком вивчення вони покращуються і поглиблюються.

В історичній галузі компетентності відображаються в тому, що школярі можуть самі осмислювати, давати оцінку, відтворювати історію і культуру як України, так і всесвітньої історії. Такий підхід повинен формувати в дітях соціальну відповідальність, як громадянина України. На уроці народознавства використовуються ті самі компетентності, що й на уроках історії, а саме: хронологічна, просторова, аксіологічна, інформаційна, мовленнєва, загальнокультурна, громадська, логічна, етнокультурна [73, с. 311].

Хронологічна компетентність – це вміння школярів зорієнтуватися в історичному періоді. Поступове вивчення хронології, вміння користуватися нею є важливим не тільки на уроках історії, а й для народознавства. Більшість науковці вважають, що метою хронологічної компетентності є: «показати послідовність історичних подій і явищ, тяглість їх у часі, щоб підвести учнів до розуміння виміру часу» [42, с. 8]. Дослідник В. Власов пише, що: «опрацювання хронології має бути спрямоване на формування в учнів «потреби й звички» локалізувати в часі історичні факти, встановлювати між ними часові відношення» [53, с. 46]. На уроці народознавства діти повинні розвивати хронологічні такі знання і вміння як:

- навчитися визначати яку епоху ми вивчаємо? (наприклад у 1919 – землі Покуття захопила Польща, учні повинні розуміти, що цей період відноситься до новітньої історії);
- навчитися правильно та послідовно використовувати стрічку часу та орієнтуватися в ній;
- вміти визначати які зміни відбувалися в житті людей відповідно до хронології;

- продовжити навчатися складати хронологічні таблиці;
- розвивати вміння правильно зіставляти події, життя і побут населення Покуття з історією України та Всесвітньою;

На сьогодні є багато способів розвивати в школярів хронологічну компетентність. На уроці народознавства можна використовувати таблиці, вміння співвідносити дату з подією, історичними діячами покуття чи пам'яткою культури. Також можна використовувати дидактичні ігри, а саме: «Хронологічне лото», «Точність – ввічливість королів», «Порушена послідовність» [73, с. 45].

На уроці народознавства можна використовувати історичні задачі. Наприклад для закріплення певної дати можна використати таку задачу для 7 класу: від дати загибелі Романа Мстиславовича відняти дату першої згадки про Україну та додати дату смерті князя Ольгерда. Що це за подія в історії Покуття? (розв'язок: $1205 - 1187 + 1377 = 1395$ р. вважається, що першою відомою згадкою назви «Покуття» є чолобитна грамота молдавського бояра Стефана) [72, с. 10].

У вивченні народознавства також є важливою є просторова компетентність. Для її вивчення використовуються історичні карти, атласи, контурні карти. За допомогою просторової компетентності діти розвивають вміння орієнтуватися в просторі, історичних картах, аналізувати. Просторова компетентність у вивченні історії як зазначає В. Власов це: «відтворений у свідомості учнів картинний чи умовно – графічний образ місце розташування історико – географічних об'єктів та фактів, що їх вивчають учні» [53, с. 81].

Історичні карти є невід'ємним джерелом інформації у вивченні народознавства та історико – етнографічних районів України. Важливим у формуванні на уроці просторової компетентності є вміння школярів локалізувати, а саме завдяки їх вивченню можна визначити зв'язок між історичними подіями і природного довкілля:

- продовжити розвивати вміння на уроках народознавства використовувати карту;

- співвіднести який вплив мало географічне розташування та природні умови на розвиток Покуття кінця XIX – першої половини XX ст.;
- охарактеризувати за допомогою карт етнографічний район Покуття та його особливості;
- вміти пояснювати за допомогою карти геополітичні зв'язки історичних подій;
- вміти порівнювати за допомогою карт різні історико – етнографічні райони.

Завдяки просторовій компетентності учні можуть зрозуміти який вплив має географічне розташування на людей, їх побут, культуру на території Покуття кінця XIX – першої половини XX ст. А також оцінити та проаналізувати за умовними позначками на картах який вплив мало навколишнє середовище на людей. На уроці народознавства діти зможуть вивчити де знаходиться Покуття, його територіальні межі та інші етнографічні регіони з якими воно межує. Дослідник В. Власов зазначає, що такі вміння є основою комплексу, що називається: «просторовою компетентністю, який ґрунтується на завданнях і досвіді, ціннісних орієнтаціях учнів, що забезпечують розуміння простору як основи розвитку історичного процесу» [53, с. 83].

Логічна компетентність є важливою складовою на уроках народознавства, тому що вона відповідає за мислення, міркування. Логічне мислення передбачає розумовий процес під час якого школярі аналізують історичні відомості, явища, поняття та процеси. А також логічна компетентність передбачає не тільки засвоєння нової інформації, а й осмислення причинно – наслідкових зв'язків з їх подальшим використанням. Як зазначає дослідник К. Баханов логічна компетентність, це не лише отримані знання а й: «саме оперування цими знаннями, способами діяльності мають бути визнані показниками результативності навчання» [37, с. 8].

Логічна компетентність на уроках народознавства формується під час обробки певної інформації, а саме:

- виявлення особливостей ідей, термінів, теорій, понять та використовувати їх;
- визначення своєрідних рис та ознак культурного життя Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.;
- аналізування особливостей покутського краю, його традиції, культуру, одяг (особливості вишивки), побут, фольклор тощо;
- порівнювання мальовничого Покуття з іншими історико – етнографічними регіонами, вміти визначити спільне і відмінне;
- виявити роль Покуття в культурних та історичних процесах історії України.
- вміння логічно мислити під час самостійної дослідницької діяльності і робити власні висновки.

Для формування в учнів логічної компетентності на уроках народознавства можна використовувати хронологічні таблиці, схеми, історико – культурні карти, презентації, уривки з відео тощо. Також можна використовувати дидактичні вправи на етапі перевірки домашнього завдання або засвоєння нових знань. Наприклад це може бути «снігова куля», «мозковий штурм», «асоціативний куш», «питання – відповідь», аукціон імен, відновлення тексту з помилками, написання есе.

На сьогоднішній день однією з важливих компетентностей є й інформаційна. Про неї влучно пише Т. Лупиніс у своїй статті, що: «сучасні вимоги часу зумовили необхідність у формуванні та розвитку інформаційної компетентності як однієї з провідних компонентів інформаційного суспільства» [59, с. 85]. Завдяки їй формується критичне мислення, оцінка і аналіз пошуку історичної літератури. Інформаційна компетентність насамперед це вміння знаходити потрібну інформацію, опрацьовувати різні типи історичні джерела. У статті Т. Омельчак виділяє такі джерела

інформації: «а) вчитель, б) підручник, в) роздатковий матеріал, г) відео – та аудіо матеріали, д) інтернет ресурси» [64, с. 160].

Саме історичні документи теперішня методика вважає найефективнішим способом формування історичної компетентності. За допомогою уривків з документів учні можуть дізнатися та проаналізувати у реальному часі події, що відбувалися. Учні також можуть порівняти той текст, що був написаний очевидцями подій із текстом у підручнику. Дослідник В. Власов пише, що: «первинні джерела надають учням можливість відчувати себе в ролі людей, безпосередньо пов'язаних з подіями, що вивчаються» [53, с. 104]. Інформаційна компетентність розвиває в школярів такі вміння як:

- використовувати додаткову літературу (наприклад інтернет, хрестоматія, енциклопедія, статті, довідники), а також музейні експонати, пам'ятки, карти, відео як джерело інформації про Покуття кінця XIX – першої половини XX ст.;
- самостійно або з допомогою вчителя проводити дослідницько – пошукову роботу потрібної інформації, аналізувати її;
- визначати, оцінювати та аналізувати історичні джерела;
- вміти не тільки знайти потрібну інформацію, але й виокремити потрібні факти на їх основі складати план, схему, таблицю тощо;

Для того щоб перевірити наскільки в дітей сформувалася інформаційна компетентність можна задати на домашнє завдання підготувати коротке повідомлення, презентацію, чи проект. На уроці народознавства на вибір це може бути традиції, народний одяг, житло, обрядовість, відомі діячі, чи фольклор Покуття кінця XIX – першої половини XX ст. Компетентісно зорієнтований урок народознавства передбачає активне використання підручника чи хрестоматії. Заохочення школярів до опрацювання підручника: «вони мають навчитися читати текст глибоко і осмислено, структурувати його (виділяти головне, окремі епізоди, складати план), формулювати питання до нього» [53, с. 168]. Іноді для того щоб зекономити

час під час уроку і більшої ефективності можна давати інформацію для домашнього вивчення.

Мовленнєва компетентність є однією з важливих компетентностей у навчанні тому, що її відносять не тільки до предметних, а й до загальних. А також у багатьох наукових статтях її об'єднують з інформаційною, оскільки вона відповідає за відтворення її. На уроках народознавства вона відображається у вмінні школярів висловлювати усну чи письмову відповідь, а саме:

- правильно та осмислено відтворювати терміни, поняття, факти, події;
- проаналізувавши інформацію чітко висловлювати свою думку, щодо народознавства Покуття кінця XIX – першої половини XX ст. ;
- давати відповідь на питання однокласника, ставити їх, приймати участь в дискусії, свою очку зору аргументувати [110].
- відтворювати події минулого у вербальній чи письмовій формі за допомогою опису, характеристики, порівняльної таблиці, оповідання;

Історичний зміст є гуманістичним, тому історія вивчається через народ, етнос чи життя окремого діяча. Саме тому важливою компетентністю у вивчення народознавства Покуття кінця XIX – першої половини XX ст. є аксіологічна. Завдяки їй формується на народознавчих уроках власна позиція до історичних подій, явищ, традицій, діяльності однієї або групи людей. Аксіологічна компетентність за одним з визначень науковця О. Луніки це – «висловлювати емоційне ставлення до окремих подій, історичних постатей в історії краю» [58, с. 146].

До аксіологічної компетентності входить і вміння давати оцінку історичним процесам. Можна виділити такі аксіологічні вміння як:

- опираючись на свою систему цінностей давати оцінку різним фактам, подіям, явищам, ідеям, діячам що відбулися в

етнографічному районі Покуття кінця XIX – першої половини XX ст.;

- порівнювати, давати об'єктивну оцінку, аналізувати, робити висновки, пояснювати отриману інформацію, щодо історичних подій спираючись на власні знання та загальнокультурні, ментальні цінності;
- висловлювати власну точку зору на основі власних цінностей щодо ролі історичних подій та діячів;
- відстоювати свою точку зору та наводити аргументи на її захист.

Дослідниця Т. Ладиченко у своїй статті зазначає, що: «формуючи аксіологічну компетентність ми зазвичай ставимо питання: висловіть своє ставлення до тої чи іншої історичної персони, події, явища» [56, с. 66]. Для того щоб школярі краще навчилися висловлювати власну думку та наводити аргументи можна використовувати дискусію, «метод ПРЕС» чи «займи позицію». Можна використати гру «прес – конференцію». Тема до такого уроку на народознавстві може бути «Покуття кінця XIX – першої половини XX ст.», її повідомляється дітям за кілька тижнів та ділять на команди.

Загальнокультурна компетентності має особливу цінність у вивченні народознавства. Тому, що саме вона відповідає взаємозв'язок з навколишнім середовищем, його духовні та моральні цінності. Ця компетентність формує в учнів спосіб думок, навчання, самонавчання та життя. Сприяє збагаченню внутрішнього світу. Розвиток в учнів загальнокультурної компетентності передбачає закон України в якому зазначається, як: «здатність учня аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, вміння орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності» [106]. Виходячи з цього виділяють такі вміння на народознавчому уроці:

- виявляти важливі досягнення культури і науки на території мальовничого Покуття в кінці XIX – на початку XX ст.;

- аналізувати та оцінювати духовний і культурний аспект народознавства Покуття;
- орієнтуватися в етнокультурних регіонах України, зокрема Покуття;
- толерантність до мовних, культурних, релігійних, звичаєвих відмінностей;
- розвивати творчі вміння, духовну складову шляхом пізнання культури покутян, вміти користуватися культурним досвідом.

Завдяки загальнокультурній компетентності формуються інтелектуальні та моральні якості. Як зазначає у своїй статті науковець А. Пащенко: «високий рівень розвитку культури особистості та суспільства у всіх її аспектах, виховання культури міжособистісних взаємин, толерантність, плюралізм, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною...» [69, с. 24]. Культурні знання діти найкраще засвоюють за допомогою наочних матеріалів: перегляду коротких відео, фільмів, фото. Для розширення їхнього кругозору можна відвідати музеї, різні мистецькі виставки, театр. Все це буде сприяти розвитку естетичного смаку, вмінню чути та бачити красу навколо себе.

В теперішньому світі демократія потребує не тільки політично активного суспільства, а й осмислення свого вибору, цінностей і переконань, діяти згідно з ними. В школі такі якості формуються завдяки громадській компетентності. Дослідники О. Пометун Т. Ремех дають таке визначення – це «розвиток та соціалізація особистості, формування її національної свідомості, громадської позиції, загальної культури, світоглядних орієнтирів, критичного мислення, творчих здібностей, дослідницьких та аналітичних навичок та професійних якостей» [104]. Громадська компетентність на уроці народознавства забезпечує розвиток:

- суспільних знання, за допомогою яких в школярів виробляється уявлення про інтереси людей на Покутті кінця XIX – першої

половини ХХ ст. в політичному, економічному, культурному стилі життя та їх потреби;

- громадських чеснот – цінності і якості, правила, патріотизм становлення, особистості як демократичного громадянина;
- патріотизм під час будь – якого уроку історії (на прикладах творення української держави) чи народознавства (Покуття як один з етносів українського народу);
- вміння та навички практично використовувати суспільний досвід.

Є різні форми організації уроку під час яких буде розвиватися громадська компетентність. Наприклад групові, інтерактивні (можна використати ігри «Що? Де? Коли?», мозковий штурм, займи позицію та інші), діалогічні (рольова гра чи бесіда), інформаційні (наприклад «круглий стіл»). На думку науковців саме це буде забезпечувати учням: «активну громадську позицію, здатність відповідально реалізовувати свої права та обов’язки в конкретній ситуації, налагоджувати соціальне партнерство у розв’язанні суспільних проблем» [104].

Етнокультурна компетентність на уроках народознавства є найосновнішою, адже саме вона відповідає за знання різних етнічних культур не тільки історії України, а й Всесвітньої. С. Стрельбицька зазначає, що саме: «збереження системи етнокультурних і духовних цінностей, що становлять ціннісний зміст людського буття, оскільки завдяки їх відтворенню і трансляції здійснюється духовний зв’язок поколінь» [87, с. 162]. Етнокультурна компетентність поділяється на три наукові етапи: всесвітній, регіональний та локальний. Вона формується від рідного до стороннього; від народного до всесвітнього. Цей підхід дає можливість школярам опанувати такі соціально – історичні навички у виді знань:

- виявляти духовну та матеріальну культуру Покуття, його звичаї, традиції, побут, фольклор;

- використовувати наочні матеріали (презентація, музейні експонати, відео, фото) як засіб інформації матеріальної культури Покуття кінця XIX – першої половини XX ст.;
- аналізувати, порівнювати та давати ціннісну оцінку традиціям, звичаям, народній творчості рідного краю – Покуття;
- розвиток творчого мислення за допомогою культури Покуття.

Для учнів етнокультурна компетентність проявляється як: «...здатність вільно орієнтуватися у світі традицій та норм певної етнічної культури...»[87, с. 162]. Під час вивчення теми Покуття кінця XIX – першої половини XX ст. дану компетентність діти засвоюють досліджуючи та аналізуючи фольклор, твори мистецтва, культурно – історичну спадщину, житло, його інтер'єр, народну ношу та ін. Отже, етнокультурна компетентність простежується в усіх сферах життя етносу. Все це можна побачити під час використання відео або фото матеріалів, презентацій. Такий наочний матеріал може використовуватися на уроці народознавства, як вчителем, так і учнями, які в ході дослідницької роботи підготували його.

Використовуючи етнокультурну компетентність, як і будь яку іншу, «важливе значення має правильна організація та зміст навчально – виховної роботи» [95, с. 176]. На жаль на сьогодні є не велика кількість народознавчих гуртків, які б всебічно вивчали барвистий Покутський край. Проте є велика кількість розроблених програм, зокрема таких як: «програма гуртка бісероплетіння, народної творчості, художньої вишивки, килимарства, моделювання і конструювання одягу, аплікації соломкою, української народної іграшки, гончарства, писанкарства, образотворчого мистецтва, різьблення по дереву» [95, с. 177]. Зміст навчання даної компетентності полягає у чіткому засвоєнні знань, навичок та умінь таких як:

- засвоєння визначень та термінів, слів та назв поширених на Покутті (наприклад каптар – це безрукавка);
- ознайомитися з фактами, традиціями та обрядовістю;
- території на якій поширюється певний етнос;

- формувати світогляд завдяки етнокультурній тематиці про покуттян та український народ загалом;

При вивченні етнічної компетентності на гуртках та факультативах з народознавства базові знання можна розділити на дві сфери. До першої будуть входити загальні уявлення та знання про життя покуттян, їх навколишній світ, а також школярі навчатися встановлювати зв'язок між ними. А до другої – можна віднести вже знання про виникнення, специфіку, розвиток соціальних, економічних, політичних та культурних сфер Покуття як етносу. Таким чином, досліджуючи народознавство ми йдемо від загального до конкретного. Обидва етапи пов'язані між собою та доповнюють один одного, що сприяє повноті знань та формує в учнів як зазначає В. Федоруц проявляється «у її переконаннях, поглядах, відношеннях, мотивах, установках на певну поведінку, у сформованості особистісних якостей, які сприяють конструктивній взаємодії» [93, с. 192].

При розробці програми слід враховувати вік та обізнаність школярів з даної теми. Для школярів, в яких етнокультурна компетентність на низькому рівні, проводяться бесіди. Темі таких бесід будуть загальними та матимуть пізнавальних характер самого учня та довколишнього середовища, а саме: «Звичаї і традиції життя моєї родини; Історичне значення мого рідного краю; Поняття родини, сім'ї. Значимість родинних зв'язків. Духовність людини; Види національного мистецтва мого народу» [95, с. 183]. Завдяки такій індивідуальній навчально – виховній програмі у школярів розвивається цікавість до власного народу чи етносу, гордість за нього. Також важливо формувати на гуртках чи факультативах практичні знання, наприклад це може бути малюнок родинного дерева, зробити прикраси до свят (розмалювати писанку в покутському стилі) та ін. Таким чином, заохочується дітей до спільної роботи та пошуку інформації.

Школярів з середнім рівнем володіння етнокультурною компетентністю варто залучати вже до самостійного пошук потрібної інформації. Тут важливо закріпити вже існуючі знання та поглибити їх. Їхній

навчальний та виховний процес організовується та спрямовується на дослідницьку роботу з допомогою вчителя. Важливим при цьому є використання художніх робіт наприклад домалювати втрачений фрагмент узору, працюючи з старовинним одягом можуть перешивати узір, при цьому пояснюючи його значення. Теми для бесід потрібно обирати з більш інформативними та глибшим змістом. Наприклад «матеріальні і духовні здобутки української культури та етносів, що проживають на території України, внесок українців до культурного досвіду світового співтовариства, дослідження мовних традицій твого рідного краю» [95, с. 184].

Діти, що оволоділи етнокультурною компетентністю на високому рівні залучаються до підбору цікавих тем для проведення факультативних чи гурткових занять. Важливим є їх залучення до організації масових заходів. Для поглиблення їхніх знань слід організувати навчально – виховний процес на науково – дослідницьку роботу. Бесіди для цих школярів проводяться з глибоким змістовим наповненням духовних цінностей. Наприклад можуть бути такі теми: «Українська система символічного відображення світу як система традиційної культури, національні особливості рідного краєвиду» [95, с. 184].

Вчитель це та людина, яка творчо підходить до організації навчального процесу. Саме він під час уроку для розвитку усіх компетентностей використовує різні прийоми та методики. Для перевірки засвоєння компетентностей чудово підійде етап систематизації знань. Він пропонує узагальнення знань, рефлексію отриманого досвіду та оцінити емоційний стан учнів .

Отже, компетентісний підхід це мікс який складається з умінь, навичок, знань, цінностей та способів мислення, що повинен допомогти учневі у вирішенні проблем як у професійній сфері, так і в повсякденному житті. Як зазначає у своїй статті О. Дубасенюк: «...компетентна у своїй справі людина – це та хто є визнаним знавцем у будь – якому питанні» [46, с. 5]. А також на уроці історії він може бути втілений в життя для вирішення теоретичних чи

практичних завдань. Компетентності школярів можуть бути оцінені (наприклад на уроці народознавства це може бути дослідження або кейс технологія). Основним завданням у компетентісному вихованні – виховати соціально активну особистість.

РОЗДІЛ ІV. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ НАРОДОЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ У ШКОЛІ

Вивчаючи елементи матеріальної культури на уроках народознавства закладається основа, що дозволить краще зрозуміти традиції, звичаї та культурний світ людини. Культура Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. формувалася опираючись на політичні та суспільні чинники. Духовний світ людей відображався в традиціях, фольклорі, музиці, вишивці, звичаях і обрядах. Дослідивши та проаналізувавши усі ці чинники школярі краще будуть розуміти не тільки етнокультурні процеси, а й духовні, ментальні та суспільно – політичні. Народознавство – це один з способів виховання, розвитку мислення та творчого хисту для прикладу за допомогою життя «...майстрів – творців цієї культури, які передавали мистецькі традиції від попереднього покоління до покоління наступного, завдяки чому і зберегли українську етнокультуру до нашого часу» [103, с. 166]. Матеріальну культуру Покуття діти зможуть вивчати на початку або краще в кінці року на уроці з історії України: «Мій рідний край. Покуття». А також школярів можна ознайомити з елементами культури Покуття під час факультативів, гуртків, виховної години, поїздки чи походу в музей.

Під час вивчення будь – якої культури, а зокрема покутського краю обов'язково мають використовуватися наочні засоби у навчанні. Автор Г. Яковенко пише, що під час вивчення історії важливою є наочність, а саме: «...наочність виступає опорою для усвідомлення сутності історичних подій і явищ, ефективним способом формування найважливіших історичних понять і засвоєння учнями закономірностей суспільного розвитку» [101, с. 133]. Для вивчення етнографії Покуття за допомогою наочності можна використовувати фото/відео, презентації, картини. Чудовим прикладом наочності матеріальної культури є експонати музею. За допомогою цього методу діти краще засвоюють і оцінюють інформацію, особливості Покуття

кінця XIX – першої половини XX ст. Усе це сприяє розумінню етнічних і культурних процесів покутян, що проходили в суспільстві.

На сьогоднішній день є різноманітні методи і методики для вивчення історії, зокрема народознавства Покуття в кінця XIX – на початку XX ст. Одним з варіантів може бути алгоритмічний варіант. Він пропонує послідовний план характеристики елементів матеріальної культури:

1. Ознайомлення з назвою, історико – етнографічними межами покутського краю;
2. Характеристика культурної спадщини покутян, зокрема: компонентами народного одягу, побуту, фольклору, вірувань та традицій;
3. Засвоєння та розуміння ментальних та духовних особливостей;
4. З'ясування спільних і відмінних рис мальовничого Покуття з сусідніми етнографічними районами;
5. Аналіз та оцінка рис матеріальної культури, робити висновки на їх основі.

Ще одним варіантом ефективного вивчення народознавства є накопичувальний. Він сприяє запам'ятовуванню та накопичуванню інформації про культуру, а згодом її перевірка. Перевірка може здійснюватися під час перевірки домашнього завдання, етапу засвоєння матеріалу, чи як окреме питання через деякий час. Наприклад на уроках історії України в 10 класі можна привернути увагу школярів до традиційного одягу який носили відомі діячі, а згодом перевірити їх. До прикладу задати таке питання: Хто з відомих діячів таємно подорожував Гуцульщиною і Карпатами та носив вишиту сорочку, а зверху піджак?

Іншим варіантом який можна використовувати у вивченні народознавства є порівняльний. Цей спосіб дослідження за допомогою порівняння пошкоженого і відмінного. Він є актуальним в будь якому класі

Наприклад дітям можна запропонувати порівняти культуру XIX та на початку XX ст., або етнографічний район Покуття і Опілля.

Також одним з улюблених способів навчання, що любляють учні в будь – якому класі є ігровий метод. Під час використання дидактичних ігор на уроках / факультативах з народознавства активізується увага школярів, збільшується мотивація, навчання стає цікавішим. Ігровий варіант сприяє запам'ятовуванню тексту і назв, понять: пісень і звичаїв, одягу і побуту Покуття. Цікавість в школярів викликає як зазначає В. Кобаль: «...дидактичні ігри – завдання: вікторини, загадки, ребуси, словесні історичні ігри, які включали і історичні запитання. Вони відкрили простір для роздумів, творчого мислення» [51, с. 139]. Також на думку автора мету, що мають дидактичні ігри можна визначити так: «педагогічні завдання, зокрема навчальні, розвивальні та виховні, є головними, а досягнення їхньої мети – другорядними» [51, с. 138].

Дослідницький метод поєднує вміння самостійно шукати потрібну інформацію і творчо використовувати її. Школярі можуть виконувати дослідницький проект чи кейс. На уроці народознавства можна виділити такі теми для дослідження Покуття кінця XIX – на початку XX ст.: побут, одяг, традиції і звичаї, фольклор, декоративне мистецтво. За допомогою методу дослідження діти з допомогою вчителя чи самостійно шукають потрібну інформацію, творчо опрацьовують її, складають план, аналізують, оцінюють та роблять висновки. Під час оформлення своїх досліджень школярі використовують як пише Пометун такі прийоми: «...персоніфікації, драматизації і стилізації, підготовлені на матеріалах краєзнавчих музеїв, регіональних архівів або сімейних переказів. Крім того, можуть бути представлені реферати чи наукові доповіді» [73, с. 252].

Іншим варіантом, що розвиває у школярів творче мислення є художньо – публіцистичний. Для початку діти вивчають інформацію про культуру Покуття в кінці XIX – початку XX ст. з підручника, хрестоматії, енциклопедії чи інтернету, а пізніше творчо пишуть есе чи реферати. Завдяки цьому

методу діти більш повно вивчають риси матеріальної та духовної культури Покуття.

Усі ці методи можна використовувати і на виховній годині. З народознавства виховну можна проводити наприклад в кінці грудня до зимових свят, а також в третій четвер травня до дня вишиванки. Завдяки виховній годині до зимових свят діти познайомляться з фольклором та християнськими святами: Святвечір, Різдвом, колядками, Маланки та щедрівками, святом Василя. Навчаться самостійно збирати народознавчі відомості. Учні будуть мати змогу не тільки розповісти знайдену інформацію, а й наприклад заспівати Покутську коляду. Учням слід пояснити, що колядку співається не щоб заробити гроші, а для святкового настрою та теплих побажань. На Покутті в кінця XIX – на початку XX ст. найчастіше дітям за коляду давали солодоші. А також дізнаються, що таке вертеп, його персонажів, одяг, та атрибути.

Виховна година до дня вишиванки є одним з яскравих прикладів української культури, що збереглася до сьогодення. Це відзначає і дослідник О. Воропай, що «під чужинським пануванням наш народ зберіг національний одяг – як символ, що його він проніс через усі віковічні страждання і утиски, які довелося зазнати від окупантів» [43, с. 408]. Дослідження народної ноші забезпечує дітей кращим розумінням особливостей народної творчості Покуття кінця XIX – на початку XX ст. Під час народознавчого уроку або виховної години школярі ознайомляться з особливостями традиційного українського строю. Дізнаються чим особливий Покутський народний костюм, які елементи до нього входили в кінці XIX – на початку XX ст., ознайомляться з символікою декору, колористикою, техніками вишиття. Зараз вишиванка об'єднує не тільки українців в Україні, а й за кордоном. На думку М. Зубрицького люди, що одягають похуже вбрання: «...почуваються ближчими між собою, як із людьми іншої ноші» [26, с. 69].

Навчальною метою на уроках народознавства (Покуття кінця XIX – на початку XX ст.) є:

- познайомити школярів з українським народознавством, елементами його культури;
- формувати в учнів знання про: побут, житло, традиції і звичаї, одяг, фольклор, декоративне мистецтво мальовничого Покутського краю;
- поглибити в школярів знання про народознавство рідного краю – Покуття;
- засвоїти та закріпити знання про особливості матеріальної культури покуття.

Розвивальна мета передбачає:

- розвивати в дітей вміння письмово і усно відтворювати вивчене (наприклад, особливості народознавства Покуття)
- розвивати критичне та творче мислення на основі знань про: традиції і звичаї, житло, побут, мистецтво, народний одяг, фольклор;
- розвивати вміння визначати територіальні межі історико – етнографічних регіонів, зокрема Покуття;
- розвивати емоційно – ціннісну сферу дітей (наприклад, культура Покуття, та її значення в українській етнографії);
- розвивати вміння систематизувати вивчений матеріал з народознавства;
- розвивати вміння правильно використовувати терміни, поняття та назви елементів культури, фольклору, вбрання;
- розвивати вміння використовувати знання не тільки під час вивчення народознавства, а й на уроках історії;
- продовжити розвивати вміння використовувати набуті знання в повсякденному житті (наприклад, при виборі вишиванки, чи декору інтер'єру).

Виховною метою виступає:

- виховувати любов до української культури, зокрема Покуття;

- за допомогою компонентів матеріальної культури Покуття виховувати громадську позицію;
- виховувати цікавість до народознавства рідного краю;
- виховувати підприємницьку компетентність на прикладі життя і творчості відомих покуттян;
- прищеплювати гордість за традицій та звичаї, фольклор;
- виховувати почуття прекрасного за допомогою вивчення побуту, народної ноші, декору, мистецтва Покутського краю в кінці XIX – на початку XX ст.;

Для зацікавлення та активності на уроці учнів у вивченні народознавства використовують мотиваційний етап. Він сприяє вивченню нового, розвиває цікавість, мислення та особистість школярів. Для досягнення такої мети мотиваційний етап пропонує використовувати різні методи і форми організації навчання. Також слід враховувати клас, тему та знання учнів. Для мотивації вивчення народознавства найкраще використовувати метод наочності, а саме уривок відео чи фільму, презентації, фото. Такий ілюстративний матеріал не тільки зацікавить дітей, але й розвине їх уяву, створить розуміння того, яке значення матеріальна культура мала для населення Покуття в кінці XIX – на початку XX ст. Про використання фільму І. Подшивалова пише так: «... фрагмент фільму найбільшою мірою сприяє візуалізації пізнавального процесу. Багато вимірنا рухома фігура та відео сюжет можуть стати в нагоді там, де не допомагає нерухома таблиця або ілюстрація» [71, с. 227].

На уроці краєзнавства для того, щоб учні запам'ятовували як найбільше фактів, понять і явищ, школярам пропонується об'єднатися в групи. У групі важливо розподілити завдання кожного, щоб всі були задіяні в пошуку інформації. Такі групи слугують для того аби діти вміли не тільки самостійно опрацьовувати матеріал, а й розвивали навички командної роботи, комунікабельність, відповідальність перед командою. Дослідниця О. Пометун з приводу відчуття до групової приналежності пише, що воно:

«...дає учням змогу подолати труднощі, які постають на їх шляху. Коли діти навчаються разом з іншими, вони відчують істотну емоційну та інтелектуальну підтримку» [73, с. 277]. Під час групової роботи діти обмінюються інформацією, що сприяє кращому засвоюванню матеріалу. Також вони повинні здійснювати самостійний пошук, систематизацію та аналіз матеріальної культури. Під час дослідження групою учнів Покуття кінця ХІХ – на початку ХХ ст. розвиваються дослідницькі навички та вміння. Не залишається і в стороні розвиток критичного мислення, формується зацікавленість у вивченні культури, вміння висловлювати свою думку про роль народознавства Покуття, та яке воно мало значення для нашого краю.

Учні старших класів до уроку народознавства можуть виконати свої дослідницькі проекти використовуючи метод кейсів. Для повного дослідження заданої теми з народознавства школярам пропонується опрацювати всі сфери життя: зовнішня і внутрішня політика (якщо мала вплив на запропоновану тему), культура, релігія, соціально – економічна та духовно – психологічна. Такий підхід сприяє не тільки вивченню культури, а й дає розуміння який вона мала вплив на побутові умови, традиції, духовний світ, формується уявлення про життя селян в загальному. Про кейс технологію у своїй роботі С. Сисоєва пише наступне: «суть його полягає в тому, що тих, хто навчається пропонують осмислити реальну життєву ситуацію, опис якої одночасно відображає не тільки яку – небудь практичну проблему...» [82, с. 206]. Важливим стимулом для дослідницької роботи є пояснення учням, що ця інформація буде корисна їм у власному житті. Наприклад, дослідження традиційного одягу Покуття, дасть змогу орієнтуватися в значенні орнаменту та колористики при виборі чи пошитті власної вишиванки.

Для того, щоб інформація запам'ятовувалася краще на етапі засвоєння нових знань школярам можна запропонувати вікторину. Під час цієї дидактичної гри учні краще сприймають та запам'ятовують навчально – виховний матеріал, а також розвивають творчість та інтерес до історії.

Вікторини використовуються в будь-якому віці та класі, адже вони є завжди цікавими. Наприклад на уроці народознавства можна використовувати популярну вікторину «Що? Де? Коли?» або «Знавці історії». До вікторини можуть бути такі питання:

1. Чому Покуття названо саме так?
2. Вкажіть де розташоване Покуття?
3. Виділіть особливості народознавстві Покуття в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.;
4. Назвіть особливості побуту покутського краю?
5. Що характерним є для вишивки цієї місцевості?
6. Чим особливим є фольклорна творчість?
7. Які традиції та звичаї побутують на Покутті в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.?
8. Назвіть спільне і відмінне між Покуттям і наприклад Опіллям?
9. Чи знаєте ви відомих людей, що народилися на теренах Покуття?
10. Чим для вас є особливе Покуття?

Оскільки вивчення елементів матеріальної культури народознавства Покуття ще передбачає розвиток творчих здібностей, збагачує духовний світ дітей, то можна організувати творчі конкурси. На виховній годині дітям молодших класів можна пропонувати відтворити на аркуші один з видів мистецтва з використанням особливостей покутської творчості. Завдяки цьому у школярів розвивається фантазія та творче мислення. Для старшокласників, щоб ускладнити завдання та зробити його більш цікавим можна об'єднати з трудовим. Їм можна запропонувати самостійно виготовити елементи творчості культури, наприклад виготовлення писанки, для дівчат буде актуальним вишиття рушника чи вишиванки, для хлопців виготовлення виробів з дерева. Коли завдання виконані можна влаштувати конкурс чи виставку.

Народознавство активно вивчається учнями в позаурочний та позашкільний час. Такі види роботи обов'язково мають враховувати

наскільки учні зацікавлені у їх вивченні, та є повністю добровільними. Вони мають бути логічними та послідовними, продовжувати і поглиблювати урочний матеріал. Дослідним М. Фіцула про зміст позаурочної та позакласної роботи пише таке: «...визначається загальним змістом виховання учнівської молоді, який передбачає розумове, моральне, трудове, естетичне та фізичне виховання» [94, с. 334]. Завданнями вивчення матеріальної культури на уроках народознавства є:

- закріпити набутті вміння, навички та знання з історії рідного краю кінця XIX – на початку XX ст.;
- урізноманітнити знання щодо культури Покуття;
- сформувати дослідницькі вміння для покращення наукових знань про побут, фольклор, одяг, життя і звичаї покутян;
- продовжити розвивати вміння самостійно вчитися;
- сприяти створенню народознавчого дозвілля для розумового відпочинку (наприклад ігри);
- виховувати та розвивати предметні та загальнокультурні компетентності.

Матеріальна культура Покуття кінця XIX – першої половини XX ст. може вивчатися на народознавчих чи краєзнавчих позакласних заходах чи гуртках. Народознавчі гуртки є важливими у вихованні та формуванні патріотизму, любові до рідного краю, усвідомлення приналежності до українського народу та його унікальності. Під час гурткової роботи діти чи студенти можуть бути також залучені до певної науково – дослідної роботи, яка сприятиме розвитку поваги до українських звичаїв, а зокрема Покуття. З кожним заняттям будуть поглиблюватися знання про побут, ремесло, традиції, одяг, фольклор, що під час звичайних уроків історії є неможливим через брак часу. Діти навчатися бачити красу в старовинних речах та предметах, що увійшли в історію. Це дасть змогу побачити не перервний зв'язок між минулим, теперішнім, а також майбутнім.

Під час краєзнавчих гуртків вивчається історія «малої батьківщини», тобто історія та культура історико – краєзнавчого регіону або міста. Історик та краєзнавець А. Королько зазначає, що сходиною до вивчення історичного краєзнавства є пізнання «рідного краю, реалізація інтересів у вивченні навколишнього середовища та історико – культурного надбання України, формування краєзнавчих знань, умінь і навичок» [74, с. 36].

На гурткових чи факультативних заняттях доцільно використовувати різні методики навчання, що поглиблюють знання учнів відповідно до їхнього віку. Можна виділити такі методи: «пояснювальні – ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, ілюстрація, дискусія та ін.), репродуктивні (відтворювальні), тренінгові, пошукові методи навчання» [74, с. 96]. Чудовим способом для організації практичних уроків будуть дидактичні рухливі чи навіть спортивні ігри. Під час проведення яких слід використовувати елементи матеріальної культури народознавства Покуття кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. На таких гуртках учні зможуть поглибити свої знання з різних галузей матеріальної культури покуттян, властиві їм риси ремесла та занять. Зокрема, дізнаються про те, як в домашніх умовах перероблялася сировина, ткався одяг, вишивалася вишивка, обробляли дерево, а також виготовляли вироби з лози (наприклад колиску), виготовляли вироби з глини та розмальовували їх, займалися писанкарством.

На практичних заняттях школярі зможуть дослідити своє місто чи село, визначать до якого історико – етнографічного регіону вона належить. Тут варто запропонувати учням науково дослідну роботу по збиранню відомостей календарних свят, традицій та обрядів, що були поширені на Покутті. Складання карти з різними етнографічними пам'ятниками та пам'ятками свого міста чи села. Також це можуть бути малюнки, створення писанок, вишивки з елементами покутських мотивів. Для останніх слід організувати виставку, адже «це найцікавіша і дуже корисна форма фіксації робіт дітей. Виставка повинна мати чітко поставлену мету, визначену тему. До кожного експонату потрібно додати стислу анотацію» [61, с. 35]. В кінці

практичних слід перевіряти засвоєний матеріал та компетентності. Для цього можна використовувати різні конкурси, вікторини, на основі складених етнографічних карт місцевості можна запропонувати учням старших класів провести маленьку екскурсію визначними місцями.

Ще одним способом вивчення рис матеріальної культури Покуття наприкінці XIX – на початку XX ст. є відвідання музею, художні виставок. На рахунок першого Л. Сліпчишин стверджує, що «особливістю сучасних музеїв є зростання ролі освітньої функції, що актуалізує потребу перейти від споглядання до активної роботи з експонатами» [85, с. 92]. Похід чи поїздка до музею дає змогу чітко формувати знання та уявлення школярів про елементи народної культури рідного краю: побут, образотворче і декоративне мистецтво, традиційний одяг. У музеях діти побачать не лише елементи народознавства Покуття, а й інших етнічних регіонів, що дасть змогу порівняти їх, аналізуючи встановити спільне і відмінне. Такі експонати музею будуть ще більше розвивати уяву, а також уважність та пам'ять. Вони побачать на скільки є багатий світ духовної і матеріальної культури України.

На сьогодні екскурсії мають багато соціальних та культурних функцій, які слід врахувати. Тому до екскурсії слід підготуватися заздалегідь. Існує кілька етапів підготовки до екскурсії: Насамперед це підготовчий етап, далі слід розробити саму екскурсію, а вже потім заключний етап. Щоб вона була вдалою потрібно познайомитися з її об'єктами, опрацювати джерела інформації, скласти найбільш вигідний маршрут, а також важливим є складання плану проведення екскурсії, визначити її тривалість. У плані слід відзначити об'єкти чи експонати на які слід звернути увагу, підготувати заздалегідь питання та коментарі, що використовуватимуться під час проведення екскурсії, скласти завдання для школярів та підготувати основну інформацію. Бесіду з учасниками екскурсії проводиться заздалегідь. На ній повідомляється тему, мету, місце та оголошуються завдання. А вже після заходу організовується бесіда про враження дітей, аналізуються завдання, які виконувалися під час та після екскурсії.

Народознавчі матеріали культури Покуття в кінці XIX – на початку XX ст. представлені в таких музеях як: Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського, Музей мистецтв Прикарпаття, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького та інших. У багатьох школах класи, так звані міні – музеї. Науковець С. Матейко дає йому наступне визначення: «шкільний музей – засіб творчої самореалізації, ініціює особистісно – зорієнтоване виховання й освіту, та є маленьким дослідницьким центром...» [60, с. 65]. При такому музеї часто організують народознавчі гуртки. Їх метою є привернути увагу школярів та залучити до проектної чи науково – дослідної роботи. Така пізнавальна робота учнів сприяє більш глибокому вивченню матеріалу, доповнює та поглиблює здобуті вміння, знання і навички на уроках. Діти мають змогу користуватися матеріалами музею для підготовки до уроку, позашкільних і позакласних заходів. У шкільному музеї можна проводити такий вид роботи як експедиція. До неї доцільно заохочувати всіх учнів, адже на основі музею школярі можуть проводити свої перші наукові дослідження побуту, традиційного одягу, фольклору, народно – декоративної творчості. Такі дослідження згодом учні можуть презентувати в МАН.

Отже, різноманіття методів і способів вивчення елементів матеріальної культури народознавства Покуття XIX – на початку XX ст. вражає. Організація навчання народознавству обов'язково повинна супроводжуватися наочними методами. Вивчення культури рідного краю Покуття, а саме побуту, традицій та обрядів, фольклору, народно – декоративної та мистецької творчості, народного вбрання повинно сформувати в учнів історичне та творче мислення, розвивати предметні історичні і загальнокультурні компетентності, уяву, формувати свідомість. Використовуючи різні способи і методи навчання народознавства сприяють тому, що школярі ефективніше запам'ятовують та засвоюють матеріал, розвивають загальнолюдські якості, формують власну точку зору та емоційно – ціннісну сферу. Завдяки науковим проектам, кейс – технології, відвіданнями

музеїв, виставок формується ще й вміння творчо і критично мислити. Сформує не тільки дослідницькі та наукові здібності, а й вміння їх ефективно оформляти та подавати їх.

ВИСНОВКИ

Таким чином, при дослідженні теоретико – методологічних засад використання елементів матеріальної культури на уроках народознавства (на прикладі Покуття кінця XIX – першої половини XX ст..) відповідно до завдань роботи висвітлено історіографію матеріальної культури Покуття, з'ясовано роль народознавства Покуття, зокрема в інтер'єрі житла та традиційному вбранні, а також проаналізовано використання компетентісного підходу та методик використання матеріалів з народознавства в школі.

Досліджено історіографію матеріальної культури населення Покуття, зокрема можна виділити дослідників, що надсилали зібрані відомості під час польових досліджень до НТШ, які займалися в основному збором фольклору. Основою в етнографії Покутського краю є написана науковцем О. Кольбергом монографія, що складається з чотирьох томів. Вийшла в друк в XIX ст. у період 80 – х років і вже має багато доповнень, які були зроблені в наші його колишніми дослідниками за архівованими матеріалами. Активні і більш повні дослідження проводилися і в наш час такими дослідниками як: М. Паньків, О. Косміна, А. Королько, О. Дутко та ін.

Вивчено народознавство Покуття в кінці XIX – на початку XX ст., зокрема особливості інтер'єру житла Покутського краю наприкінці XIX – на початку XX ст. Висвітлено, що у віддалених населених пунктах споруджували малі домівки, що склалися з однієї кімнати. У цій одній кімнаті так проводився поділ території, щоб можна було правильно використати простір в ній. Було відведене місце для праці, де прями тканину, відпочивали, готували їжу і спали. В своєму інтер'єрі мальованою керамікою, декоративними тканинами і новітніми меблями. Для оздоблення кімнат брали різноманітні вишивки і виткані вироби. У даному розділі висвітлено вплив на значення народної ноші у повсякденному житті покуттян в кінці XIX – на початку XX ст. Виявлено, що жіночий ансамбль в цей час складався

з сорочки – рукав'єнки, кептар, спідниця – опинка, запаска, кожух, сердак, свита, намітка; а до чоловічого – сорочка, штани – ногавиці або рясунані, каптани, капоти, кожухи, клепань. Народний ансамбль мав не тільки практичне значення, а і служив оберегом. А його вишивка мала символічне значення. Багато звичаїв, пов'язаних з народним вбранням, збережені в піснях

Також проаналізовано вплив та застосування компетентісного підходу можна зробити висновок, що це поєднання умінь, навичок, знань, цінностей та способів мислення, що повинен допомогти учневі у вирішенні проблем як у професійній сфері, так і в повсякденному житті. Він спрямований на розвиток компетентної особистості у будь – якому питанні. На уроці історії він спрямований на вирішення теоретичних чи практичних завдань. Основним завданням у компетентісному вихованні – виховати соціально активну особистість. На уроках, гуртках чи факультативах з народознавства можна виділити такі компетентності: хронологічна, просторова, аксіологічна, інформаційна, мовленнєва, загальнокультурна, громадська, логічна, етнокультурна.

Охарактеризовано методіку використання народознавчих матеріалів в школі. На сьогоднішній день є багато способів і методів організації навчальної діяльності з вивчення матеріальної культури на уроках народознавства на прикладі Покуття кінця XIX – першої половини XX ст, під час якого обов'язково має застосовуватися наочний метод. Особливості Покутського регіону формується під впливом суспільних чинників і є відображенням духовного світу людини. Дослідивши ці чинники учні краще зможуть зрозуміти не тільки етнічні і культурні процеси, а й суспільно-політичні. Наприклад, народний одяг покуттян школярі можуть вивчати на уроці з історії України «Історія рідного краю», на виховній годині, позакласних заходах, факультативах чи походу в музей.

Отже, елементи матеріальної культури, зокрема покутської, є одним із яскраво виражених символів українського народу. Про це писало у своїх

працях багато дослідників як і того часу (НТШ), так і сучасних. Його традиції, звичаї, мистецтво, інтер'єр житла, народна ноша – це один із складників само ідентичності нашої нації. Краса природи Покуття не могла не знайти свого відображення у мистецтві, традиціях, звичаях, вишивці та ін. Більшість елементів матеріальної культури мали не тільки естетичну чи практичну функцію, а і символічну. Взаємозв'язки покуттян з іншими етнічними спільнотами сприяли його розповсюдженню, зокрема вишивки. На сьогоднішній день яскравим прикладом, що зберігся і є найбільш вживаним – це вишита сорочка. Традиційне вбрання не використовується у повсякденному використанні, а є тільки символом національної приналежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Архівні матеріали

**Відділ рукописів. Львівської національної наукової бібліотеки
України імені В. Стефаника НАН України**

фонд 11. Барвінського.

1. Спр. 4554. Колцуняк Микола Весілля в Ковалівці (в повіті Коломийській) – етнографічний опис. 1889 б. м. Автограф., 88 арк.

фонд 34. В. Гнатюка.

2. Спр. 110/п.6. Волошинський Іван. Листи до Гнатюка 1912–1914 рр. Далешів. 6 л., 9 арк. Сп. 229/п.10. Іванчук Леся. Лист до Гнатюка 1926 р. Ілинці. 1 лист., 2 арк.
3. Спр. 230. Іванчук Олекса. Листи до Гнатюка В. М. 1904–1918 рр. і б. д. Тростянець, Косів, Львів. 17 л., 26 арк.
4. Спр. 417. Онищук А. Листи до Гнатюка В. 1910–1918 рр., 1925 р. Зеленець, Карлів, Київ. 32 л., 51 арк.

Матеріали музеїв

5. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN10636 – D2133. Дерев'яна скриня різьблена.
6. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN10201 – D2025. Сволок. ХІХ століття.
7. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN8259 – K1931. Миска «Два цапки на кладці»
8. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN5574 – K1133. Кахля з рослинним орнаментом.
9. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN5626 – K1150. Кахля вершник.
10. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN6040 – V2669. Ліжник «Очкатиий», прямокутної форми, орнамент: ромб.

- 11.Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN20802 – G428. Ікона «Святий Миколай». XIX століття.
- 12.Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN2499 – G51. Ікона «Коронування Марії». Коломия. XIX століття.
- 13.Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. KN2482 – G34. Ікона «Богородиця з Дитям».
14. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN13976 – V4707, KN1578 – V543, KN15660 – V5377, KN15664 – V5381. Комплект жіночого одягу до якого входить: кептар, сорочка, запаска, пояс.
- 15.Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN2031 – V6258. Жіноча сорочка в дрібні складки. 1930 р.
16. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN8061 – V3483. Весільна спідниця з фабричної тканини. 1910 р.
- 17.Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN5423 – V2430. Скатерть.
18. Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобелянського. № KN15785 – V5466. Пішва з геометричним орнаментом.

Опубліковані джерела

- 19.Головацький Я. Об исследовании памятников русской старины, сохранившихся в Галичине и Буковине. Москва: Синод. тип., 1871. 24 с.
- 20.Головацький Я. О костюмах или народном убранстве русинов или русских в Галичине и Северо –восточной Венгрии. Санкт-Петербург: Тип. А. А. Краевского, 1868. 67 с.

- 21.Гнатюк В. Знадоби до галицько-руської демонології. *Етнографічний збірник*. Львів, 1904. Т. 15. 272 с.
- 22.Гнатюк В. Українські народні байки (звіриний епос). *Етнографічний збірник*. Видає Етнографічна комісія НТШ. Львів, 1916. Т. XXXVII – XXXVIII. 559 с.
- 23.Гнатюк В. Народні оповідання про опришків. *Етнографічний збірник*. Видає Етнографічна комісія НТШ. Львів, 1910. Т. XXVI. 354 с.
- 24.Гнатюк В. Знадоби до галицько-руської демонології. *Етнографічний збірник*. Видає Етнографічна комісія НТШ. Львів, 1912. Т. XXXIII. вип. № 1. 237 с.
- 25.Гургула І. Українська народна ноша. Наша хата. 1937. № 9. С. 5 – 6.
- 26.Зубрицький М. Верхня вовняна ноша українсько-руського народу в Галичині. *Матеріали до українсько – руської етнології. Видання етнографічної комісії/* за ред. Хв. Вовка. Львів: Друкарня ТОВ ім. Шевченка, 1908. Т. X. С. 69 – 76.
- 27.Народні оповідання про тютюнарів. Подав Гнатюк В. / *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Львів, 1915. Т. 122. С. 167 – 212.
- 28.Туркавський М. Етнографічна виставка Покуття в Коломиї; пер. з пол. А. Б. Ємчук. / Вступ. стаття канд. філол. наук. М. Васильчука. Коломия: Народний Дім, 2004. 40 с.
- 29.Франко І. Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 р. *Зібрання творів у 50 т.* Київ: Наукова думка, 1986. Т. 3. С. 250 – 262.
- 30.Франко І. Фольклористичні праці. *Зібрання творів: у 50 т.* Київ: Наукова думка, 1984. Т. 42. С. 80 – 92; 103 – 113; 115 – 123; 153 – 160; 309 – 314; 317 – 321.

Періодичні видання

- 31.В справі музею Гуцульської штуки /Діло. Львів, 1904. 3 серпня, С. 3
- 32.Діалект і літературна мова: (східнокарпат. і покут. діалекти, їх походження і відношення до укр. літ. мови) / Б. В. Кобилянський. – Київ: Рад. шк., 1960. 274, [2] с.

Монографії і статті

33. Антонович Є. Декоративне прикладне мистецтво / Євген Антонович, Раїса Захарчук – Чугай, Михайло Станкевич. – Львів : Світ, 1992. 270 с.
34. Аронець М. Народна вишивка Прикарпаття кінця ХІХ – початку ХХ ст. Українське мистецтвознавство. – К.: Наукова думка, 1972. – Вип.6. С. 95 – 104.
35. Арсенич П. Етнографічна діяльність Антона Онищука. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1989. № 4. С. 22 – 28.
36. Афанасьєв – Чужбинський О. Нариси Дністра. Львів: Апріорі, 2016. 524 с.
37. Баханов К. Державний стандарт шкільної історичної освіти: в пошуках оптимального варіанту. *Історія в школах України*. 2003. № 2. С. 6 – 8.
38. Бескид Ю. Матеріальна культура Лемківщини. Торонто, 1972. – 166 с.
39. Білан М., Стельмащук Г. Український стрій. Львів: Фенікс, 2000. 325 с.
40. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. – К.: Мистецтво, 1995. 336 с.
41. Возняк М. З життя і творчості Івана Франка АН УРСР, Ін – т сусп. наук. Київ: Вид – во АН УРСР, 1955. 320 с.
42. Власов В. Як перевірити та оцінити історичну компетентність учнів (До концепції контрольних робіт Державної підсумкової атестації з історії України). *Історія в школах України*. – 2007. №4. С. 3 – 17
43. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. Харків: Фоліо, 2004. 450 с.
44. Гевко Д. З народної творчості Городенківщини. *Городенщина. Історико – мемуарний збірник / зредагував Михайло Марунчак*. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег: НТШ, 1978. С. 113 – 121.
45. Деркач І., Паньків М. Садиба на Покутті (кінець ХІХ – початок ХХ ст. ст.). Івано-Франківськ, 1994. 30 с.
46. Дубасенюк О. Загальнокультурна компетентність: сутність та наукові підходи / *Формування загальнокультурної компетенції майбутніх*

- фахівців: збірник наукових праць за редакцією О. С. Березюк, О. М. Власенко. Видавництво ЖДУ ім. І. Франка. – Житомир, 2013. С. 5 – 10.
47. Дутчак О. Українська історіографія про краєзнавчу діяльність І. Франка. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ, 2009. Вип. № 16. С. 153–162.
48. Історико – етнографічний нарис. Снятинщина./ гол. ред. А. Королько. Видавництво «Манускрипт – Львів», 2014. 731 с.
49. Качкан. В. *Pia detideria*. Фрагменти з життєпису Олекси Іванчука. Нехай святиться ім'я твоє. Івано-Франківськ, 2000. Кн. 4. С. 178 – 183.
50. Кирчів Р. Історіографія етнографічного дослідження Покуття. *Народознавчі зошити №1 (121)*. 2015. С. 70 – 90
51. Кобаль В. Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів при вивченні історії України засобами краєзнавства. Мукачево, 2014. 229 с.
52. Колупаєва А. Українські кахлі ХІХ – початку ХХ ст. Історія. Типологія. Іконографія. Ансамблевисть. Львів: ІН НАН України, 2006. 383 с.
53. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі. О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. – К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
54. Косміна О. Традиційне вбрання українців. Т. II: Полісся. Карпати. К.: Балтія – Друк, 160 с.
55. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко та ін.. К.: Либідь, 1991. 232 с.; іл.
56. Ладиченко Т. Компетентнісний підхід до вивчення всесвітньої історії в НУШ. *Шляхи реалізації концептуальних засад НУШ при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти: матеріали всеукраїнської науково – практичної конференції, м. Тернопіль, 16 – 17 жовтня 2020р.* Тернопіль: Видавництво ТНПУ, 2020. С. 64 – 67.
57. Лашук Ю. Покутська кераміка. *Українське народознавство*, 1998. 142 с.

58. Луніка О. Формування предметної компетентності учнів 7 класу шляхом реалізації краєзнавчої складової курсу історії України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Історія та географія»*. 2013. Вип. 48. С. 144 –148.
59. Лупиніс Т. Проблеми формування інформаційної компетентності у педагогічній теорії та практиці. *Наукові праці: науково – методичний журнал*. – Миколаїв: Вид – во ЧДУ ім. Петра Могили, – 2012. Вип. 187. Т. 199. *Педагогіка*. С. 81 – 86.
60. Майко С. Шкільний музей як форма додаткової освіти. *Науково – методичний вісник*. Луцьк, 2017. № 2 (94). С. 64 – 66.
61. Мелентьев О. Теорія і методика позашкільної освіти. Умань.: «АЛМІ», 2013. 182 с.
62. Мельничук Ю. Духовне і матеріальне в українській вишивці. Ямгорів: літературно – краєзнавчий і мистецький альманах. 2005. – Чис. 13 – 14. С. 190 – 196.
63. Нагорняк Х. Вишивка на сорочках покуттян кінця ХІХ – середини ХХ ст.(композиційні схеми, мотиви та елементи орнаменту). *Вісник ЛНАМ*. Вип. 21. 2010 р. С. 217 – 225
64. Омельчак Т. Формування інформаційної компетентності учнів на уроках історії. Проблеми дидактичної історії. 2017. Вип. 8. С. 159 – 170.
65. Організація екскурсійної діяльності: підручник. Харків. нац. ун – т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
66. Паньків М. Народна їжа на Покутті. – Івано-Франківськ, 1991. 20 с.
67. Паньків М. Покуття. Жовтень. 1987. № 2. С. 100 – 106.
68. Паньків М. Старопокутські пісні українців Х – ХVІІІ ст. у творчій спадщині Івана Франка. *Народознавчі зошити*. 2017. № 1. С. 75 – 81.

69. Пащенко А. Використання інноваційних технологій у формуванні загальнокультурної компетентності учнів професійно – технічних навчальних закладів. / Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців: збірник наукових праць молодих науковців. За ред. О.С. Березюк, О. М. Власенко. – Житомир: Вид – во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 23 – 26
70. Погребенник Ф. Фольклорні зацікавлення Леся Мартовича. *Народна творчість та етнографія*, 1969. № 6, С. 70 – 73.
71. Подшивалова І. І. Використання відео фрагментів як засобу мотивації учнів до навчання на уроках історії. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 1 (53). С. 226 – 230.
72. Покуття. Історико – етнографічний нарис. Автор ідеї та керівник авт. колективу В. Марчук; кер. проекту П. Мелень; гол. ред. А. Королко. – Львів: Манускрипт, 2010 р. – 456 с.
73. Пометун О. Методика навчання історії в школі. – К.: Генеза, 2009. 328 с.
74. Програми з позашкільної освіти туристсько – краєзнавчого напрямку. Збірник програм. – смт. Брошнів – Осада, 2017. 328 с.
75. Радович Р. Інтер'єр Покутського житла (друга половина ХІХ – початок ХХ ст. *Народознавчі зошити*. 2019. № 3 (147). С 715 – 731
76. Радович Р. Поліське житло: культурно генетичні витоки та еволюційні процеси. Львів, 2017. 852 с.
77. Радович Р. Традиційне житло Буковинського Поділля другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (за матеріалами Хотинського району Чернівецької обл.). *Народознавчі зошити*. 2020. № 2 (152). С. 276 – 292
78. Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому Товаристві ім. Шевченка.: монографія. Львів, 2000 р. 208 с.
79. Сапеляк О. Харчування Покутян. *Народознавчі зошити*. № 1 (133), 2017. С. 136 – 153

80. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). – 2 – ге вид. – К.: Редакція вісника «Ант», 2009. 408 с., іл.
81. Сивак В. Загальна характеристика інтер'єру народного житла українців Карпат кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.. (спільні риси, локальна специфіка, динаміка розвитку). Народознавчі зошити. 2017. № 6 (138). С. 1281 – 1306
82. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально – методичний посібник. К.: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
83. Скрипник Г. Етнографічні музеї України: монографія. Київ: Наукова думка, 1989. 304 с.
84. Сілецький Р. Система опалення народного житла поліщуків (типи опалювальних пристроїв, їх конструктивні особливості, звичаї та повір'я). Полісся України: матеріали історико – етнографічного дослідження. – Львів, 1999. – Вип. 2: Овруччина. 1995. С. 125 – 140.
85. Сліпчишин Л. В. До питання досвіду реалізації освітньої функції музею у професійному навчальному закладі. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи: матеріали п'ятої наук. – практ. конф. м. Київ, 28 – 29 вер. 2017 р. Київ, 2017. С. 92 – 94.
86. Сокіл Г. Фольклор Покуття у записах Василя Равлюка. *Міфологія і фольклор*. 2013. № 1. С. 72 – 79.
87. Стрельбицька С. Особливості формування етнокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах глобалізації. *Психологія і педагогіка*. «Наука і освіта»: наук. – практ. журнал, – Одеса, №3(120). 2014. С. 161 – 164
88. Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура: іл. слов. – довід. – Львів: [ІН НАНУ], 2006. 582 с.
89. Триняк Л. Внесок української інтелігенції в етнографічне дослідження Покуття (друга половина ХІХ – початок ХХ століття). *Народна*

- творчість та етнологія*. Київ. 2017. № 1 (365) січень – лютий. С. 81 –88.
90. Уграбович Б. Традиційні вірування і звичаї, пов'язані з будівництвом житла на Покутті. *Народна творчість та етнографія*. 1987. № 2. С. 52 – 54.
91. Українська хата. – К.: Наукова думка, 1991. – 112 с.
92. Українське народознавство: навч. посіб. / за ред. С. Павлюка. – Третє вид. випр. – К.: «Знання», 2006. 567 с.
93. Федоруц М. В. Формування соціальної компетентності школярів у процесі партнерської співпраці загальноосвітніх навчальних закладів з родинами. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: *Педагогіка. Соціальна робота*. 2015. Вип. 36. С. 192 –194.
94. Фіцула М. М. Педагогіка. Посібник. Київ. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К., 2002. 528 с.
95. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей: монографія / В. В. Вербицький, Л. М. Бондар, А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, Т. М. Кречотіна, О. В. Литовченко, О. П. Липецький, О. І. Любич, В. Л. Маринич, В. В. Мачуський, Н. В. Перепелиця, О. В. Просіна, Г. П. Пустовіт, Н. Ю. Сидоренко, Л. В. Тихенко.; за ред. В. В. Мачуського. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
96. Цбінден Г. Мандрівки по гуцульських горах. Подорожі в Українські Карпати: Збірник. – Львів: Каменяр, 1993. С. 220 – 265.
97. Щербій Г. С. Народне і професійне в сучасному одязі. *Народна творчість та етнографія*. 1983. № 5. С. 50–55.
98. Якимович Г. Використання глини в народному будівництві Буковини і Покуття (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Народознавчі зошити*. Львів, 2001. № 3. С. 555 – 558.

99. Якимович А. Інтер'єр народного житла Буковини. Музей народної архітектури та побуту. Наукові записки. Вип. 2. Львів, 2008. С. 72 – 88.
100. Якимович А. Традиційне народне житло Покуття кінця XIX – початку XX ст. Наукові записки. Музей народної архітектури та побуту у Львові. Львів, 1998. Вип. I. С. 58 – 63.
101. Яковенко Г. Методика навчання історії: навчально – методичний посібник. Харків: Вид. ХНАДУ, 2017. 324 с.

Енциклопедичні видання

102. Черемшинський О., Волошинський І. Енциклопедія Сучасної України. Київ. 2005. Т. 5. С. 128.

Інтернет ресурси

103. Гончарук Проблеми методики навчання українського народознавства веб – сайт URL: <http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2014/163.pdf> (дата звернення: 12. 07. 2021)
104. Громадська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів: веб – сайт URL: <https://lib.iitta.gov.ua/713434/1/ГО.стаття%20%281%29.pdf> (дата звернення: 15. 08 2021)
105. Нагорняк Х. Знаково – символічна система кольору та орнаменту в покутському народному вбранні кінця XIX – середини XX століття: веб – сайт URL: <http://194.44.152.155:8080/bitstream/123456789/4015/1/Нагорняк%20Стаття.pdf> (дата звернення: 20. 08. 2021)
106. Постанова КМУ «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти»: від 23.11.2011 р. № 1392: веб – сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text> (дата звернення: 15.08.2021)

107. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145 – VIII: веб – сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 13.07.2021)
108. Розпорядження КМУ «Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: веб – сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text> (дата звернення: 13.07.2021)
109. Сокіл Г. Етнографічні комісії НТШ і ВУАН: паралелі досвіду URL: <http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2007/128.pdf>
110. Формування предметних компетентностей учнів під час практичних занять з історії у 6 класі: веб – сайт URL: <http://carenkohistory.blogspot.com/p/6.html?m=1> (дата звернення 11. 08. 2021)

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтер'єр Покутського житла та народний одяг

Рис. А. 2.1.1. Реконструкція інтер'єру житла кінця ХІХ ст.

Рис. А. 2.1.2. Реконструкція інтер'єру кімнати поч. ХХ ст. [72, с. 259].

Рис. А. 2.1.3. Дерев'яна скриня різьблена [5].

Рис. А. 2.1.4. Сволоок ХІХ століття [6].

Рис. А. 2. 1. 5. Глиняна миска «Два цапки на кладці» розмальована переважно зеленими, жовтими, а також коричневими кольорами. В оздоблені використаний тваринний і ослинний орнамент, а по краях дужки з «кільчатим письмом» [7].

Рис. А. 2. 1. 6. Кахля з рослинним орнаментом з двома птахами. Виконана переважно в зелених, жовтих та коричневих тонах [8].

Рис. А. 2. 1. 7. Кахля «Вершник» розписана в зелених, жовтих та коричневих тонах. Зображає вершника із зброєю (пістолетом), що їде на коні. А також присутній рослинний орнамент, зокрема квітка [9].

Рис. А. 2. 1. 8. Ліжник прямокутної форми із назвою «очканий». Витканий з вовняних ниток в чорно – білих тонах із орнаментом ромба [10].

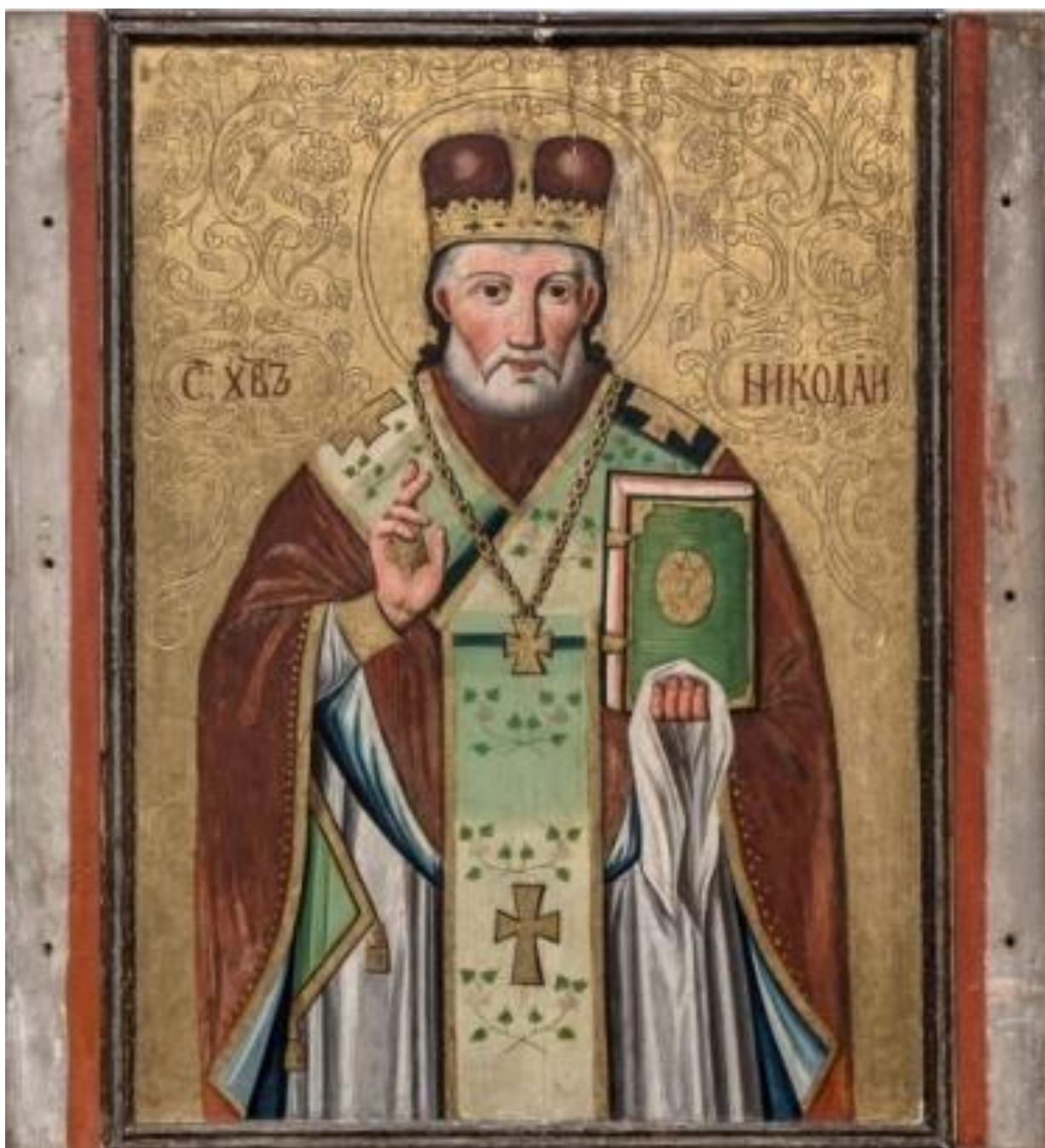

Рис. А. 2. 1. 9. Ікона Святого Миколая виготовлена у ХІХ столітті на дерев'яній основі [11].

Рис. А. 2. 1. 10. Ікона «Коронування Марії» зображає Богородицю у вигляді Небесної цариці. Виготовлена у ХІХ столітті в м. Коломия на дерев'яній основі [12].

Рис. А. 2. 1. 11. Ікона «Богородиці з Дитям». Виготовлена з використанням розпису на склі [13].

Рис. А. 2. 1. 12. Скатерть виткана у жовто – червоних тонах та орнаментована смугами [17].

Рис. А. 2.1. 13. Пішва або наволочка з виткана на вишневому фоні з геометричним орнаментом червоних, жовтих, синіх, оранжевих, рожевих та темно зелених кольорів [18].

Рис. А. 2. 2. 14. Комплект жіночого одягу до якого входить: кептар, сорочка, запаска, пояс [14].

Рис. А. 2. 2. 15. Комплекс жіночого святкового вбрання [54, с. 82].

Рис. А. 2. 2. 16. Жіноча сорочка на домотканому полотні верхня частина якої
рисована в дрібну складку. Вишита червоними, рожевими, жовтими, темно –
зеленими та синіми нитками. Прикрашена ромбами у поєднанні з квітами
[15].

Рис. А. 2. 2. 17. Весільна спідниця виготовлена з фабричної тканини у складки з поясом для зав'язування. На червоному фоні зображені великі квіти. 1910 р. [16].

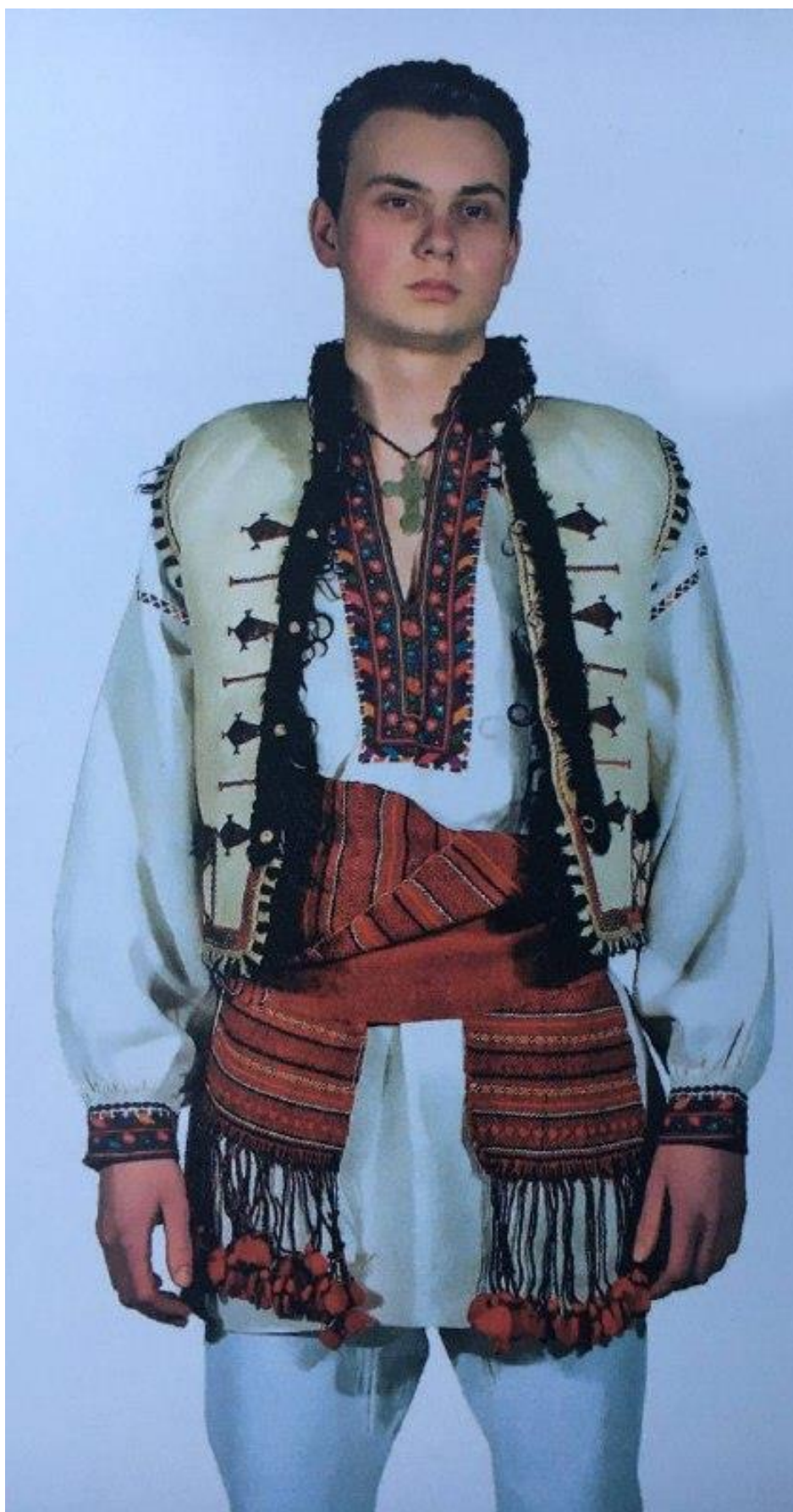

Рис. А. 2. 2. 18. Святкове чоловіче вбрання, що складається з: сорочка, штани, пояс, кептар [54, с. 87].